

ישמח ישראל

המבואר

מאמר מספה"ק ישמח ישראל
על פרשת השבוע
בתוספת ביאור והערות

וישב

תוכן העניינים

- מבוא..... ד
- ישמח ישראל..... ו
- הביאור..... ז
- תמצית המאמר..... כ
- הוראה למעשה בעבודת ה'..... כא
- בינת המאמר..... כב
- פניני ישמח ישראל..... כט
- אמרות ופנינים יקרים..... לא

דברי רבינו ז"ע בענין לימוד דברי תורתו מתוך צוואתו הק'

...הנני מאמין באמונה שלימה כי מאהבת הקב"ה ומחסדו הגדול אשר חושב מחשבות לעזרת כל הנשמות אשר לא ידח ממנו נדח חלילה, ברחמי הרבים סבב כל הסיבה הזאת אשר ישמעו אנשים אשר קטנם עבה ממנתי לקולי, ויבקשו תורה מפי נדכה ונכאה כמוני אשר נפלאת היא בעיני, למען אקיים מצות ושננתם לבניך אלו התלמידים, למען אשר לא ימחה שמי חלילה מישראל, ומדי זכרם בי יזכרוני לטובה למען להעלות משאול תחתיה.

לזאת אבקש ואתחנן בבכי ובתחנונים מעת אוהבי ורעי, אשר מסרתי נפשי עליהם, וכמעט רוב ימי חלדי הייתי משרת להם לעסוק לטובתם בכל האפשרות, זכרו נא לבקש רחמים על הדין נפשא עלובתא, ובכל עת אשר תהיו פנוים מצרכים ותעסקו במילי דשמיא, תזכרו נא גם אותי השפל והנדכה, אשר הייתי עמכם בצוותא חדא שנים רבות, לבקש רחמים על נשמתו...

כס"ד

פרשת וישב תשפ"ה

גליון רז

שנה ה

התודה והברכה לכל המסייעים בהוצאת השיעור
ישלם ה' פעלם ותהי משכורתם שלמה מן השמים

לתשומת לב הלומדים היקרים והנכבדים.
שגיאות מי בין, היות וקונטרסים אלו יוצאים לעת עתה בלחץ של זמן, ואין מספיק שעת הכושר להגיה את הקונטרס כמו שצריך, לכן אנו מודעים בזה שכל הקונטרס אינו מוגה, והוי דן את כל האדם לכף זכות. כמו כן נשמח מאד לקבל הערות והארות לתיקונים הוספות והשמטות וכל המצטרך

על פי הלכה אסור לעיין בגליון בעת **אמירת קדיש** (מ"ב ס' נו סק"א), בעת **חזרת הש"ץ** (מ"ב ס' קכד ס"ק יז-יח), בעת **קריאת התורה** (סימן קמו ס"ב), בעת **שעוסק בתפילה או בברכה** (מ"ב ס' קצא סק"ה).

לרפואתה ולהחלמתה המהירה והשלמה
של האשה מרת שרה גולדה בת רחל לאה
בתושח"י.

לתגובות והערות ולכל ענייני הגיליון

03-9146666

פקס: 03-6162226

אימייל: hayismachyisroel@gmail.com

כמו"כ להשתתפות בהוצאות הגיליונות הבאים
נא פנו בכתובות הנ"ל.

לעילוי נשמת

ידידנו היקר והנכבד רודף צדקה וחסד
הרה"ח ר' ישראל מרדכי טיברג שליט"א ומשפ'
ניו יורק

לעילוי נשמת אביו הרה"ח ר' ירחמיאל יצחק ז"ל
בן הרה"צ ר' נפתלי מנחם ז"ל טיברג

נלב"ע י"ז ניסן תשע"ז לפ"ק
וזוגתו החשובה מרת רבקה ע"ה בת הרה"ח ר' ישראל מרדכי ז"ל

נלב"ע ט"ו כסלו תשע"ד לפ"ק
ולע"ג האשה החשובה מרת שרה רחל בערגמאן ע"ה
ב"ר מיכאל יצחק ז"ל

נלב"ע י"א חשוון תשע"ג לפ"ק
ת.נ.צ.ב.ה.

זכות האדרת דבריו הק' של רבינו הגדול מאורן של ישראל מרן בעל הספה"ק
ישמח ישראל וצוקלה"ה זיע"א, יעמוד ליזכותו להצלחה בכל העניינים אבי"ר

לעילוי נשמת

אמי מורתי האשה החשובה והצדקנית
צנועה וחסודה ויראת ה'
מרת בריינדיל ע"ה בת הרה"ג ר' אברהם זצ"ל הי"ד

רבניצר

נלב"ע כ"ה כסלו תשנ"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

זכות האדרת דבריו הק' של רבינו הגדול מאורן של ישראל מרן בעל הספה"ק
ישמח ישראל וצוקלה"ה זיע"א, יעמוד לעילוי נשמתה

מבוא

חדות ימים ושנות עולמים עורה כבודי עורה ועל ראשי יהיו תמים נר מצוה ואור תורה.

תוקף קדושת ימי החנוכה.

ראוי למי שהוא דבוק בה' שיירא משום דבר בעולם, זולת מהקב"ה, ועכ"ז לא מנע עצמו מלהתפלל, כי כך צריך לנהוג בשעת מלחמה, להציל תחילה את נפשו, ורק אח"כ יטפל ויפרא את מכותיו, ואכן כאשר שב למגורי אביו בארץ כנען, שם התיישב לתקן את מה שהיה סבור שצריך לתקן...

וכל זה היה מאת ה' ללמד אותנו על ידי מעשה אבות סימן לבנים, להיות תמיד רק 'מוסיף והולך' וכן 'הדלקה עושה מצוה' כפי שיבואר בהרחבה בתוך המאמר ובתוספת ביאור מבנו הגדול הלא הוא **רבינו בעל הישמח ישראל זי"ע**, אשר דברי רבינו האדה"ז היה מרגלא בפומיה דרבינו זי"ע כי זה השער לה' צדיקים יבואו בו, וכלשונו הטהור והקדוש: ...ובית הלל שמדתם מדת חסד שהם מרפאים לבבות נשברות של ישראל, שר"ת הלל "הרופא" לשבורי "לב, סברי דודאי מדה זו טובה מאוד, אך לאו כל מוחא סביל דא, ובפרט בעת הזאת בזמן תוקף החשכות ואנחנו על אדמה

מאמר זה הוא מכת"ק של כ"ק מרן השרף רבינו הזקן מאלכסנדר זי"ע בו הוא מבאר את עומק המחלוקת בין שמאי והלל לענין הדלקת נרות חנוכה אם הוא בדרך של 'פוחת והולך' או בדרך של 'מוסיף והולך'. על דרך הרמז בדרכי עבודת השם יתברך למי שבא לתקן את נשמתו ולשוב לדרך ה', ולקבל עליו עול מלכותו יתברך, כיצד צריך לנהוג. וקוטב דבריו הם: דלב"ש פוחת והולך, שמתחילה ישוב בתשובה שלמה על כל עוונותיו, ויכרית כל המקטרגים והמשחיתים שנבראו מעוונותיו רח"ל, ואח"כ יקיים את המצוות ומעשים טובים. ולבית הלל מוסיף והולך, היינו שיוסיף בקדושה ויעשה לכתחילה הטוב, ואחר כך כאשר יהיה רגיל בהטוב יתחיל לתקן עצמו מהחטאים והעוונות שעשה.

רבינו מוסיף והולך ומחדש כי בית הלל למדו את שיטתם מיעקב אבינו, שהתפלל להקב"ה: 'הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אותך', היינו שהתנצל על זה שהוא ירא ממנו, שאין זה

'העבר חרפתי אשר יגורתי' - הבושה לירא מדבר
זולת מהקב"ה. ג. שובה ישראל עד ה' אלקיך. ד.
איך לשמר את ההתעוררות וקדושת המצוה גם
לימי הקטנות. ה. הדלקה עושה מצוה.

מי יתן מנוחתי לפני אדון השלום, שנזכה לעורר
ולתעורר בכח קדושת החנוכה הבעל"ט, ונזכה
למה שכותב רבינו בסיום מאמרו:

"וזה הוא 'חדות ימים', זה הוא שבת שהוא חדות
השבעת ימים, 'ושנות עולמים', זה הוא חנוכה
שהוא משנה לשנה, בשנים אלו הלכה כבית הלל,
ומתוך שניהם יזכה להיות על ראשו 'נר מצוה
ותורה אור', אכ"ר".

טמאה, סברי הדלקה עושה מצוה, היינו שאם
נתעורר בקרבנו אור הפנימיות הניצוץ אלקי אשר
טמון בקרב כל איש ישראל, ואש תבערת המצוה
תוקד על לבו באהבה עזה ותשוקה לעשות מצות
רצון הבוית"ש, בל יאחר כלל אף שלא הכין את
עצמו להמצוה, גם אף אם עוד הוא מחופה ומכוסה
ומלוכלך בבגדים הצואים, כי אם ימתין ויאחר עד
שיכין א"ע בהכנה דרבה כראות להמצוה, בין כך
ובין כך יכבה ויכלה הניצוץ ולא יוכל אף אח"כ
לעשות מה, ושומר רוח לא יזרע, כי עד כמה מגיע
התעוררותינו והתלהבותינו בזה"ז, וז"ש הדלקה
עושה מצוה, פי' עשית המצוה עצמו הוא ההכנה.
מתוך המאמר יתבאר עוד כמה ענינים בדרכי
עבודת השי"ת, ובתוכם: א. ענין הכנה למצוה. ב.

ישמח ישראל

מכ"ק אאמו"ר זצללה"ה זי"ע

[א] צמאה נפשי אל ה' וכו' אל ההרים וכו' כהלל ולא כשמאי, חדות ימים ושנות עולמים וכו' (זמר חי ה'). להבין זאת, והלא בית שמאי ובית הלל לא פליגי, רק שהלל היה לו מדה אחרת (ביצה טז.), אבל לא פליגי שמדת שמאי עדיף (דרכי משה או"ח רג, ב"ח שם רמב"ו, חרדים פרק יג אות ב).

ונקדים לפרש דברי הגמרא (שבת כא:): פלוגתת בית שמאי ובית הלל, כמבואר בספר **תולדות יצחק** מוה"ק **מנעשכזי** זצללה"ה (חנוכה ד"ה איתא), בית שמאי סוברים יום ראשון מדליק שמונה מכאן ואילך פוחת והולך, ובית הלל סוברים מוסיף והולך, היינו שיוסיף בקדושה ויעשה לכתחילה הטוב, ואחר כך כאשר יהיה רגיל בהטוב יתחיל לתקן עצמו מהחטאים והעונות שעשה, למשל אם אחד יהיה במלחמה, וחבירו יקום עליו לרצחו ויכנו באחד מאיבריו, אזי בל יעמיד את עצמו במקום שונאו להניח רטיה על מכתו, כי בתוך כך יגבר שונאו עליו ויכנו עוד נפש, רק ימלט כצפור מפח יקוש, ולא ישיגח על מכותיו האנושים לחבוש מזורו, עדי יבוא למקום מנוחה מאויביו. וזה היא פלוגתת בית שמאי ובית הלל (עי' שבת כב:) אם 'הנחה

עושה מצוה' היינו שיכניע וישפיל את עצמו, או 'הדלקה עושה מצוה' היינו שידליק בתוך חשכותו הנעשה מהעונות, ידליק ויתלהב בעשיית המצוה. והילכתא הדלקה עושה מצוה (שם כג.), שיתחיל מקודם לעשות מצוות.

וזה הוא מבואר בכמה מקומות, ראשונה בפרשת וישלח, על הקושיא שמבואר במדרש רבה (ב"ר עו א, במדב"ר י"ט לב) ובהראשונים (רבינו בחיי ורא"מ בראשית לב, ח) על יעקב אבינו ע"ה שהבטיחו הקב"ה (שם כח, טו) והנה אנכי עמך, ואחר כך נתיירא, היתכן אשר אחרי הבטחת הקב"ה ירא עד עולם. אולם באמת מקרא מלא הוא (דה"י ב טו, ב) ה' עמכם בהיותכם עמו, וזה היה הבטחת הקב"ה והנה אנכי עמך, היינו שאם 'אנכי' אהיה 'עמך', שאתה תהיה דבוק בי, אז אהיה 'עמך' לשמך. וזה היה יראת יעקב אבינו ע"ה, שכיון שראה שנפל עליו היראה, מזה עצמו נתיירא, וזה הוא הפירוש של ויירא ויצר (בראשית לב, ח), 'ויירא' מזה עצמו ויצר לו, וכמו שמובא **בחובת הלבבות** (שער אהבת ה' פרק ו) שמי שדבוק באמת בהקב"ה אינו מתיירא משום דבר, ומעשה בחסד אחד שהיה ישן במדבר במקום חיות רעות, ועברו עליו שיירא מזוינים, ושאלוהו איך

מהתלהבות המצוה, ואחר כך כאשר ינצחו וינוח מעצבון, אזי ישתדל לתקן מידותיו ואשר עיוות. וכן הוא מקרא מלא (משלי כט, כה) חרדת אדם יתן מוקש ובוטח בה' ישוגב, ופירש המצודת דוד שאם יחרד האדם על העבירות אשר עשה עד כה, ולא יעשה מצוות ומעשים טובים, יתן מוקש לנפשו, והבוטח בה' ועושה מצוות ומעשים טובים, ואינו מביט על מה שעשה מכבר, רק בוטח בה' שברוב רחמיו יקרבהו ויקבלו בתשובה, הוא ישוגב.

וזה הוא גם כן הפירוש במדרש רבה (פרשה זו, ב"ד פד ט) מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה, עד שבא ראובן, ופליאות המדרש ידוע (עי' לקמן אות ב-ז). אכן הפירוש הוא כך, מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה תיכף, עד שבא ראובן, פירוש כי ראובן עשה תשובה תיכף, וממשובה נעשה תשובה, ולא עשה לעת עתה שום תיקונים להתשובה בסגופים עד כי יבא מועד, כי ירא לנפשו לבל יבאו מים עד נפש, ויטבע במצולות אשר כרו לו זדים. וכן אמר בן בנו הושע, שובה ישראל עד ה' אלקיך (הושע יד, ב), ופירש רש"י ז"ל בשם הפסיקתא (פסקא כד אות יג) דכך הוא כוונת הפסוק 'עד' דהיינו בעוד שלא נעשה מ'ה" שהוא רחמים 'אלקיך' דהיינו מדת הדין, כי אם תמתין עד שתגמור כל אופני ופרטי התשובה תהיה נכשל בעונויך, מהמשחיתים שנעשו מהעונות והפשעים, כפי המשל הנ"ל.

וזה הוא וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען (לז, א), פירוש, אחרי שישב לו במנוחה, והתחיל לעבוד בהדרגה שיזכה להשיג 'מגורי' מלשון יגורתו (דברים ט, ט), היינו יראה ופחד אביו יצחק, 'בארץ

אינך מתיירא לנפשך ללון בצל המות, והשיב להם שחרפה הוא לו לירא משום דבר זולת מהקב"ה. וזה היה יראת יעקב אבינו ע"ה, שכיון שראה שיש לו יראה, ממילא הבין שאיננו דבוק בהקב"ה באמת, ועל אופן כזה לא הבטיח לו הקב"ה. וכיון שראה כן התחיל להתפלל, הן אמת קטונתי מכל החסדים וגו' הצילני נא וגו' (בראשית לב, יא-יב), והתחיל להתנצל עצמו בתפילתו שמוכרח הוא להתפלל, אף שירא שמא גרם החטא והוא מלוכלך בעונות, מכל מקום אין לו עצה אחרת רק להתפלל, ובל ימתין עד שיתקן העונות והפשעים בסגופים, כי אם לא יתפלל ירא 'פן יבוא והכני אם על בנים', וכמבואר במשל הנ"ל. ומעשה אבות סימן לבנים (עי' ב"ד מו, ו, תנחומא לך לך ט), שכן יעשו כשיהיו ח"ו מלוכלכים בחטאים ובעוונות, יתפללו ויזעקו אל ה' והוא יענם, והתפילה יהיה כמו שביקש יעקב אבינו ע"ה (בראשית לב ג') ואתה אמרת', היינו למען שמך שאתה הבטחת לנו.

וגם בפרשת שופטים, שהכהן הכריז (דברים כ, ג) שמע ישראל וגו', ופירש רש"י ז"ל אף שאין בידם זכות רק קריאת שמע שחרית וערבית די להם להוושע בזכות זה מכף אויביהם, ואחר כך מכריז השוטר (שם כ, ה) מי האיש הירא וגו' הירא מעבירות שבידו. ולכאורה מי זה האיש אשר לא יקרא קריאת שמע, ומה זה 'הירא', וכי אם עשה עבירות ואינו ירא אינו חוזר. אכן לפי דברינו הנ"ל אתי שפוי, שכאשר ירא ויתחיל לדאוג ולתקן מדותיו אשר פגם בַהֲנָה, אזי ביני וביני יקום האויב ורצחו נפש, והעצה לבל לחשוב כעת חשבונות מימים אין חפץ אשר עברו, רק מהעת הזאת יתחזק בעבודת השי"ת, לנצח שונאו העומד [עליו], ולחתות על ראשו גחלי אש

יחשוב כלל מה שיהיה, כי בתוך כך ישיגו הצורך האורב לנפשו הוא היצר הרע, וכן בחנוכה מוסיף והולך בהקדושה, וזה הוא 'חדות ימים' זה הוא שבת שהוא חדות השבעת ימים, 'ושנות עולמים' זה הוא חנוכה שהוא משנה לשנה, בשנים אלו הלכה כבית הלל, ומתוך שניהם יזכה להיות על ראשו 'נר מצוה ותורה אור' (משלי ו, כג).
[ע"כ מכת"ק אאמו"ר זצללה"ה זי"ע]

כנען' פירוש ובהכנעה גדולה הנקרא ארץ כנען (של"ה פר' לך תורה אור אות ב, דברי אמת פר' שלח).

וזה פירוש הזמירות 'אל ההרים אשא עיני', ההרים אלו האבות (ר"ה יא. שמו"ר כח ב), מהם אראה שהלכה היא בשניהם כהלל, הן בשבת והן בחנוכה, כאשר היה מרגלא בפומיה (תהלים סח, כ) ברוך ה' יום יום (ביצה טז), שרק מחויב לראות מה נעשה עמו עתה בעת וברגע הזאת שהוא עומד בה, ואל

הביאור

אל ההרים אשא עיני כהלל ולא כשמאי.

[א] בקידושא רבה ביום ש"ק אומר הפייטן:
צמאה נפשי ומשתוקקת אל ה' וכו', אשא עיני אל
 חכמי ישראל גדולי ההוראה הנחשבים כמו **ההרים^א**
וכו', להביט וללמוד מדרכיהם, ואעשה כשיטתו של
הלל שאפשר לבטוח בה' שיזמין לו כל צרכו לשבת,
ולא כשיטתו של שמאי שסובר שצריך להכין את
 צרכי שבת מתחילת השבוע^ב, אנה תן לי **חדות ימים**

את השמחה שהיתה לי בימי קדם **ושנות עולמים**
 עוד מימות עולם (בשנים שעברו - בזמן שביהמ"ק היה
 קיים)^ג **וכו'** (זמר ליום ש"ק חי ד').

ולכאורה צריך **להבין זאת**, למה אמר 'כהלל ולא
 כשמאי' **והלא בית שמאי ובית הלל לא פליגי** בזה
 כלל, ואין כאן שני שיטות בהלכה, כדמשמע בגמרא
 (ביצה טז). שאמרו שם ששמאי היה נוהג במדה אחת,
 והלל אינו חולק עליו **רק שהלל היה לו מדה אחרת**,
אבל בית הלל לא פליגי שמדת שמאי עדיף^ד.

הערות וצינים

א. בגמרא יבמות (טו:): כינו את את המכניס ראשו
 במחלוקת של בית שמאי ובית הלל, כמי שמכניס ראשו
 בין שני הרים גדולים. אבל במדרש (ב"ר סח, ב) דרשו
 שהרים הם ההורים, ויעקב אבינו אמר זאת על אבותיו
 אברהם ויצחק, ולפי"ז צריך לומר שכאן הכוונה לחכמי
 ישראל גדולי ההוראה, שהם נחשבים כהורים, כי המלמד
 את בן חברו תורה כאילו ילדו.

ב. יש מפרשים שכוונת הפייטן 'כהלל ולא כשמאי' היינו
 למה שאמרו בגמרא ביצה (טז): "אמרו עליו על שמאי
 הזקן, כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת קודש, [כיצד]. מצא
 בהמה נאה היה אומר, זו לשבת, מצא אחרת נאה הימנה,
 מניח את השניה ואוכל את הראשונה, אבל הלל מדה אחרת
 היתה לו, שכל מעשיו לשם שמים, והיה אומר 'ברוך ה'
 יום יום' [פירש"י: היה בוטח שתזדמן לו נאה לשבת].

ד. כי בגמרא שם לא הביאו שני שיטות איך צריך להתנהג
 בענין הכנת צרכי שבת, אלא הגמרא מביאה שם ששמאי
 הזקן היה נוהג להכין צרכי שבת מיום ראשון, על ידי שהיה
 מייחד בהמה נאה לשבת, וכשמצא אחרת נאה הימנה,
 היה מבטל את הראשונה ושומר על השניה וכן הלאה,
 ואילו הלל היתה לו מדה אחרת, שהיה בוטח בה' שיזמין
 לו בהמה נאה לשבת, ולא היה דואג לזה מתחילת השבוע.
 וכתב שם המהרש"א: דודאי מדת שמאי מעולה וטובה
 היא, אלא **שזה של הלל הזקן היא מדה אחרת שיותר טובה**
ומעולה ממנה, דהיינו מדת הבטחון שבוטח בה' שיזמין לו
 הקב"ה נאה ממנה. כלומר לשיטת המהרש"א מה שאמרו
 בגמ' אבל הלל 'מדה אחרת היתה לו' היינו למעליותא.

ג. בעל המחבר של פיוט זה הרב חיים יצחק, בנה את
 הפיוט עם שמונה בתים, ורשם את שמו בראשי הבתים,
 ואת האות צ' משמו יצחק פתח בבית 'צמאה נפשי וכו',
 ואת האות ח' פתח בבית אחר 'חדות ימים וכו', וא"כ
 אין לבית של חדות ימים קשר עם האמור בבית הקודם

והנה לפי זה מובן מה שכתב רבינו: דבית שמאי ובית
 הלל לא פליגי, רק שהלל היה לו מדה אחרת, אבל צריך

על דרך הכתוב 'סוד מרע [ואח"כ] ועשה טוב'. אבל בית הלל סברי שלא כך היא המדה, אלא צריך להיות "מוסיף והולך", **היינו שיוסיף בקדושה ויעשה לכתחילה הטוב**, שיתאמץ בתורה ותפילה ובמעשים טובים, ורק **אחר כך כאשר יהיה רגיל בכוחו הטוב, יתחיל לתקן עצמו מהחטאים והעונות שעשה**, ומוסיף שם לבאר עוד את טעמים של בית הלל בדרך של משל: **אם אחד יהיה במלחמה, וחבירו יקום עליו לרצחו ושלח בו חץ אבל לא פגע בו באופן שהחץ יכנו מכת מות, אבל הוא פגע בו באחד מאיבריו שאין הנפש תלוי בו, אזי בל יעמיד את עצמו במקום שונאיו להניח רטיה על מכתו, כי בכך הוא מסיח דעתו מהמלחמה ובתוך כך יגבר שונאו עליו ויוסיף לשלוח בו חיצים עד ויכנו עד נפש וימיתנו לגמרי, רק יתגבר על מכותיו ומהר ימלט עצמו משם כציפור הנמלט מפח יקוש, ולא ישגיח עכשיו אפילו על מכותיו האנושים לעמוד שם ולחבוש מזורו, עדי יבוא למקום מנוחה מאוביו, וכאשר לא יהיה עוד במקום סכנה אז יעסוק ברפואת**

פוחת והולך או מוסיף והולך, סוד מרע ואח"כ עשה טוב או סוד מרע על ידי עשה טוב. והלכתא הדלקה עושה מצוה.

ולבאר זאת נקדים לפרש דברי הגמרא (שבת כא): בענין פלוגתת בית שמאי ובית הלל בשאלה: כמה נרות מדליק, וסברת המחלוקת הוא כפי המבואר בספר תולדות יצחק מהה"ק **מנעשכיז צללה"ה** (חנוכה ד"ה איתא, ע"ש¹) על לשון הגמרא שאמרו: **בית שמאי סוברים יום ראשון מדליק שמונה מכאן ואילך פוחת והולך, ובית הלל סוברים ביום הראשון מדליק אחד, מכאן ואילך מוסיף והולך, ומבאר בדרך רמז, שכל אחד מהם מלמד לאדם דעת בסדר העבודה למי שבא לתקן את נשמתו ולשוב לדרך ה', ולקבל עליו עול מלכותו יתברך, כיצד צריך לנהוג. לזה אמרו דשיטת בית שמאי שצריך להיות "פוחת והולך". רצה לומר, מתחילה ישוב בתשובה שלמה על כל עוונותיו, ויכרית כל המקטרגים והמשחיתים שנבראו מעוונותיו רח"ל, ורק אח"כ יקיים את המצוות ומעשים טובים,**

הערות וצינים

חייא בר אבא שפעם אחת שבת אצל בעה"ב בלודקיא שזכה לעשירות מופלגת, ושאלו מהיכן זכה לכך, והשיב לו שהוא קצב, וכל בהמה נאה אמרתי 'תהא זו לשבת', ואמר לו רחב"א: אשריך שזכית, וברוך המקום שזיכה אותך לכך. הרי שרחב"א סבר שיש לנהוג כשיטת שמאי. ועיין עוד בחידושי החת"ס ושפת אמת בגמ' שם שגם מדבריהם משמע דאף בית הלל סברי שמדת שמאי עדיף. ה. כנראה שכונתו למה שהרה"ק התולדות יצחק מבאר שם על פי הדברים עוד כמה ענינים בגמרא בסוגיא דשבת, וכל הביאור שכתבנו בדבריו הוא על פי מה שכתוב שם. ו. להלן במאמרי חנוכה אות לב מבאר רבינו ביאור נפלא באריכות גדולה את דברי אביו מרן האדה"ז, ולהלן נביא מקצת מתמצית הדברים, וחלק מהביאור על דברי רבינו

להבין מה שכתב רבינו "אבל לא פליגי שמדת שמאי עדיף" ועל פי פירושו של המהרש"א לא משמע הכי. אלא שענין זה תלוי לכאורה במחלוקת רש"י והרמב"ן, דרש"י כתב בפירושו על התורה על הכתוב (שמות כ, טו): 'זכור את יום השבת לקדשו': תנו לב לזכור תמיד את השבת, **שאם נזדמן לך חפץ יפה תהא מזמינו לשבת**, והעיר על זה הרמב"ן שכן היא דעת בית שמאי, אבל להלכה לא קיימא לן כן, אלא כמדת בית הלל שהיא ברוך ה' יום יום. וא"כ אזיל רבינו בשיטת רשיז"ל.

וכן מצינו לעוד אחד מן הראושים ז"ל דקאי בשיטה זו כמו שהביא הדרכי משה בסימן רנ את שיטת האור זרוע (הלכות ערב שבת ס' יח) "ששיטת בית שמאי עדיפה יותר, ואף בית הלל מודים בכך אלא שהרוצה לעשות כבית הלל הרשות בידו", והביא לזה ראיה ממעשה דרבי

שני כתובים המכחישים זה את זה – והנה אנכי עמך ושמרתך, הצלני נא כי ירא אנכי אותו.

וענין זה שצריך תחילה להרבות בטוב ועי"ז להסיר את הרע וכוחות החיצונים, הוא מבואר בכמה מקומות בתורה ובדברי חז"ל, ראשונה בפרשת וישלח, על הקושיא שמבואר במדרש רבה (ב"ר עו. וע' ברכות ד. ט'). ובהראשונים (עי' רש"י בראשית לב, יא) על יעקב אבינו ע"ה, שאף על פי שהבטיחו הקב"ה 'והנה אנכי עמך' (בראשית כח, טו), ועם כל זאת אחר כך נתיירא, ולכאורה קשה להבין, היתכן אשר אחרי הבטחת הקב"ה לא היה יכול להתחזק מיראתו ולבטוח בה, וכי לא האמין ח"ו בדבר ה'? ומדוע היה ירא עד עולם שלא יזכה לשמירה מהש"ת?!

אולם באמת יעקב אבינו היא ירא מחמת כי מקרא מלא הוא (דה"ב טו, ב) 'ה' עמכם בהיותכם עמו', שפירושו שה' יהיה תמיד עמכם אבל רק באופן שאתם תהיו קשורים ודבוקים בו, וזה היה ההבנה של יעקב אבינו כי הבטחת הקב"ה 'והנה אנכי עמך', היינו כפי פירושו הכתוב דלעיל, דהיינו שרק בבחינת

איבריו שנפגעו. וסברת פלוגתת בית שמאי ובית הלל שנתבאר, היא גם סברת האיבעיא ששאלו שם בגמרא 'אם הנחה עושה מצוה' (שבת כב:), היינו אם עיקר המצוה הוא שיניח ויכניע וישפיל את עצמו ורק אח"כ ידליק את האור כי טוב, או 'הדלקה עושה מצוה', היינו שעיקר המצוה לבל לחשוב כעת חשבונות, רק יחזק בעבודת הש"י לנצח שונאו העומד [עליו] לחתות על ראשו גחלי אש מהתלהבות המצוה, שבתחילה ידליק אור בתוך חשכותו הנעשה מהעונות, וזאת על ידי שידליק ויתלהב בעשיית המצוה, וממילא יוכל אח"כ בנקל להניח ולהשפיל את כל המשחיתים ולטהר את עצמו ביותר לעבודת ה', וקבעו חז"ל הלכתא - הדלקה עושה מצוה, היינו שידליק בתוך חשכותו הנעשה מהעונות, שידליק ויתלהב בעשיית המצוה, כשיטתו של הלל, שיתחיל מקודם לעשות מצוות, ויסיר את הרע על ידי 'עשה טוב'.

הערות וצייונים

קב"ה שאין לו מה לירא, וא"כ למה היה ירא ורבינו מוסיף ומחק יותר את הקושיא.

ח. לכאורה מה שכתב רבינו 'עד עולם' כוונתו שגם אם נתפס יעקב אבינו בפחד, היה לו תיכף ומיד להתחזק ולהתגבר על הנסיון, ובמיוחד אחרי שהש"ת הבטיחו בפירושו: 'והנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך', וממה שעמד והאריך בתפילה נראה שלא האמין שיזכה לשמירה עד עולם, ואיך יתכן כזאת?.

ט. להבין עומק דברי רבינו נקדים: דבאמת צריך להבין מה שאמרו שיעקב היה ירא 'שמא יגרום החטא' הלשון 'שמא' מורה שאינו בטוח בעצמו אם יש לו חטא או לו, שהרי אם היה בטוח שחטא [אפילו בשוגג וכל שכן במזיד] לא היה בזה חשש של 'שמא יגרום החטא' אלא ודאי

נלקח משם וכן גם על פי מה שביאר רבינו זי"ע את דברי אביו האדה"ז בשוה"ט בשושן פורים בשנת תרס"ו (מש"י פורים אות כד) וחלק מהדברים הובאו להלן בהערה אות יג.

ז. בגמרא ברכות (ד.) איתא דרבי יעקב בר אידי הקשה סתירה בכתובים: דכתוב אחד אומר שכאשר הלך יעקב אבינו לבית לבן הבטיחו הקב"ה 'והנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך' הרי שיעקב אבינו מובח מפי הקב"ה שאין לו מה לירא מעשו ומלבן, ואילו בחזרתו מלבן קודם שנפגש עם עשו כתיב: 'ירא יעקב מאד', וזה סותר לפסוק שהבטיחו לו הקב"ה שאין לו לירא, והרי דיבור של הקב"ה הוא כמעשה, וא"כ איך יתיישבו שני המקראות הללו. ותירץ ריב"א, דאף שבאמת הובטח לו שאין לו לירא, מכל מקום חשש יעקב שמא מחמת החטא לא תתקיים ההבטחה. ולכאורה אינו מובן התירוק, הרי סו"ס הבטיחו

ה' באמת, והסימן השני הוא מי שהוא ירא את ה' ביראת הרוממות, שהיא העלינה שבמדרגות היראה, ואינה סרה ממנו לעולם, וכל מי שדבוק באמת בהקב"ה על ידי יראת הרוממות אינו מתיירא משום דבר, ומעשה בחסיד אחד שהיה ישן במדבר במקום חיות רעות, ואין דרך בני אדם להיות שם מחמת גודל הסכנה, ועברו עליו שיירא מזוינים, ושאלוהו איך אינך מתיירא לנפשך ללון בצל המות? והשיב להם, שחרפה הוא לו שהוא מתבייש לירא משום דבר זולת מהקב"ה, שהרי אין הנחש ממיית אלא החטא ממיית^א, וזה היה יראת

של אם אנכי אהיה 'עמך' היינו שאתה תהיה דבוק בי, אז אהיה עמך לשמרך. וזה היה יראת יעקב אבינו ע"ה, שכיון שראה שנפל עליו היראה, מזה עצמו נתיירא, כי זהו סימן על חוסר דביקותו והתקשרותו עם השי"ת^ט, וזה הוא הפירוש של 'ויירא ויצר' (בראשית לב, ח), שהוא לכאורה מיותר, אלא הפירוש הוא: 'ויירא' שנפל עליו יראה, וכיון שראה כן מזה עצמו 'ויצר לו' למה נפל ממדרגתו והתרחק ע"ז מדבקותו בהשי"ת, וכמו שמובא בחובת הלבבות (שער אהבת ד' פרק ו, ע"ש) שיש עשרה סימנים המעידים על האדם אם הוא אוהב

הערות וצינים

שראה שנפל עליו יראה עלה חשש בלבו שמא חטא, וכמו שממשיך רבינו לבאר זאת עפ"ד החובות הלבבות. י. כי היראה האמיתית היא יראה שמביא לידי דבקות בה', וזאת רק על ידי 'יראת הרוממות' כי יראת העונש, אינו יראה מהקב"ה אלא מעונשו, וכל מה שעושה או אינו עושה הוא רק מחמת העונש או השכר, וממילא אינו יכול בזה מיראה זו לדבקות בה'.

יא. איני יודע מהיכן הגיע נוסח זה לכאן, כי שם בחובות הלבבות מובא מעשה קצת בנוסח אחר: שסיפר אחד מהחסידים שהלך פעם ביער ומצא שם ירא ה' אחד שהיה ישן שם, וכאשר שאל אותו, כיצד אינך ירא לישן כאן, האינך ירא מן האריות? השיב לו: אני מתבייש מהאלקים שיראה אותי מפחד מזולתו. וכפי הנוסח הזה מביאו רבינו במקומות אחרים. וכיון שמאמר זה הוא מכת"ק של האדה"ז יתכן שרבינו פירש כך את דברי חוה"ל, [ובדרך צחות אולי יש לומר דלא ניחא ליה לרבינו ששאלה כזו שאל אחד מהחסידים, והוא יותר מתאים לשיירא מזוינים...].

יב. כמו ששלח אל עשו לומר 'עם לבן גרתי' ופרש"י ותרי"ג מצוות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים. וראה בהערה להלן בסמוך יג-יד.

יג. בשוה"ט בשושן פורים בשנת תרס"ו ביאר רבינו זי"ע את דברי אביו האדה"ז (מש"י פורים אות כד), וזה לשונו הק': איתא במדרש (ב"ר עו, א) ראויים היו ישראל כליה בימי המן, אילולא שנסמכה דעתן על דעת הזקן אביהם,

שהיה החטא גורם לקלקל את ההבטחה, ועל כרחך צריך לומר שהיה ירא מחטא כזה שאין ידוע לו, וא"כ יש להבין שהרי לא יתכן בשום אופן לומר על יעקב אבינו בחיר האבות שאינו יודע או אינו זוכר מה שעשה, וכי לא היה ממארי דחושבנא? וא"כ מהו הלשון 'שמא, ממנ"פ או שחטא או שלא חטא?

אך באמת הראשונים ז"ל דנו מאיזה חטא היה ירא יעקב אבינו: במדרש (ב"ר יט, לב) מבואר [והביאו רש"י"ל], שהיא ירא שמא נתלכך בחטא בבית לבן [ואולי הפירוש שאמנם לא חטא בעצם, אבל שמא נדבק בו איזה לכלוך של חטא מחטאיו של לבן]. והרמב"ן כתב (בראשית לב, ג): שנתירא שמא חטא במה שכרת ברית עם לבן שהוא עובד עבודה זרה, [להבין עומק דברי הרמב"ן מה החטא בזה הרי גם אברהם ויצחק כרתו ברית עם אבימלך עיין בחת"ס עה"ת ד"ה וירא יעקב ויצר (הראשון)]. והאבן עזרא כתב (שם לב, ט): שנתירא שמא חטא או שגג במחשבתו. בתרגום יונתן כתב: שנתירא על שהיה חסר לו מצות כיבוד אב באותם השנים, ויש עוד שיטות בראשונים ואכמ"ל, אבל על כל התירוצים שנאמרו עדיין הקושיא במקומה עומדת מהו הלשון 'שמא', שלא יתכן לומר שיעקב אבינו מסופק בדבר, והיה צריך להיות ברור לו או שחטא או שלא חטא, וגם אם בענותותו לא היה בטוח בעצמו, אבל לא יתכן להיות ירא ודואג במקום שהקב"ה אומר לו בפירוש 'הנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך'. לזה בא רבינו ומבאר שיעקב אבינו באמת ידע שלא חטא, אבל מחמת

מלוכלך בעונות של חוסר דבקות בה', **מכל מקום אין לו עכשיו עצה אחרת רק להתפלל** תיכף ומיד בכל אופן שהוא, **ולא יכול להמתין עד שיתקן העוונות והפשעים בסיגופים** ולחזק על ידי זה את דבקותו בה', **כי אם ימתין ולא יתפלל**, הוא ירא **'פן יבוא והכני אם על בנים'**, וכמבואר במשל הנ"ל שאסור לעצור בעת מלחמה ולעסוק בחבישת המכות, כי אז יבוא השונא ויכנו נפש - מכת מות. ובאמת יעקב אבינו לא היה שייך לכל זה, כי לא נפגם משום חטא, והיה תמיד דבק בה' בלי שום פירוד של רגע כל שהוא, אלא כל זה היה סיבה מן השמים כי **מעשה אבות סימן לבנים**³, **שכן יעשו גם הם כשיהיו ח"ו מלוכלכים בחטאים ובעוונות**, שלא ימתינו להתעסק קודם בתיקון החטאים, אלא תיכף ומיד **יתפללו ויזעקו אל ד' והוא יענם**, ורק אחר כך יתקנו בכח הטוב שבידם. **והתפילה** שיתפללו אז צריך **שיהיה כמו שביקש יעקב אבינו ע"ה**, **'ואתה אמרת'**, ולכאורה יפלא, שהרי אם הוא ירא שמא נתקלקל אותו הבטחה בחטאו, א"כ מה בא בבקשה של 'ואתה אמרת'? אלא כוונת התפילה **היינו** שלא ביקש למענו בגלל אותו ההבטחה, אלא כל בקשתו היתה, **עשה למען שמך**, שהרי **אתה**

יעקב אבינו ע"ה, שאף שבודאי ידע בעצמו שאין בו חטא², מכל מקום **כיון שראה שיש לו יראה**, ולא ידע מהו מקור היראה, **ממילא הבין שאף אם אמנם לא חטא בפועל**, אבל כיון שלפי מדרגתו **איננו דבוק בהקב"ה באמת**, וא"כ **על אופן כזה** שחסר לו בדבקות ה' במדרגה של יראה עליונה **לא הבטיח לו הקב"ה**, ולכן נפל עליו היראה מעשו.

מעשה אבות סימן לבנים - מיראתו של יעקב אבינו אתה למד שהדלקה עושה מצוה.

וכיון שראה יעקב אבינו כן איך שנפל עליו היראה **התחיל להתפלל** שיצילהו מעשו, ואמר: **הן אמת קטונתי מכל החסדים וגו'** עם כל זאת אני מבקש: **הצילני נא וגו'** (בראשית לב, י-יא), ולכאורה צריך להבין מה מקום לתפילה זו, שהרי מצד הקב"ה כבר הובטח לו שישמרהו בכל אשר ילך, ואם יש מקום לדאגה על חוסר דבקותו בה', א"כ צריך לחזור ולהתאמץ יותר בדבקותו בה' ביראה עליונה, ואז ממילא כבר יחזור ההבטחה של 'והנה אנכי עמך', ומה יש לו להתפלל על זה? אלא שבאמת על זה **התחיל להתנצל עצמו בתפילתו שמוכרח הוא להתפלל**, אף שהוא במצב **שירא שמא גרם החטא וזה לכאורה אות שהוא**

הערות וצייונים

וסתומים שאמר רבינו בסיום הדברים...

יד. בפרשת וישלה אות א מבאר רבינו כוונת הדברים, וז"ל: ואנחנו נלך בעקבותיו, ולהסביר הדברים האלה הוא, שכאשר יראה האדם שמצד מעשיו אי אפשר לו לבקש טובות מהשי"ת אזי יבטח בד', והיינו כפרש"י ז"ל עה"פ 'בה' תתלה נפשי, שיש לי פטרון כזה להגן ולהושיע. ...הנני בוטח בחסד עליון ובגדלות הבו"ה שאין לו סוף ותכלית, שלפי ערך גודל רוממותו ורוב רחמנותו יעזור גם לי השפל שבשפלים. וזה הוא פי' הכתובים להלן בפרשה

אמרו מה אבינו יעקב שהבטיחו הקב"ה ואמר לו 'והנה אנכי עמך' נתיירא, אנו על אחת כמה וכמה. ביאור הענין הוא שיעקב אבינו ע"ה כיון שראה שהוא מתיירא מעשו הבין שאין הוא דבוק בהקב"ה, כי הדבוק באמת בהשי"ת אינו מתיירא משום דבר... אך האמת כי יעקב אביו לא הפסיק מדביקותו ולא נפגם בחטא, רק מאת המסבב יצא כן שיחשוב כך בכדי לסלול את הדרך לבניו אחריו, שכאשר יהיו בצרה יסמכו על כוחו של אותו זקן, ובזכותו יסתלק הסתרת הפנים, וחזרו להיות דבוקים בהשי"ת, ואז לא יראו משום דבר, ע"ש עוד שבאורך, ובדברי נפלאים

אל העם, והיה **מכריז השוטר** (שם כ, ח) ואומר: **מי האיש הירא** ורך הלבב ילך וישוב לביתו **וכו'**, ודרשו חז"ל שהכוונה בזה על מי שהוא **הירא מעבירות שבידו. ולכאורה** אם די להם הזכות של קריאת שמע להיוושע מיד האויבים, א"כ **מי זה האיש אשר לא יקרא קריאת שמע**, ואם כן **מה זה ה'ירא'** למה הוא ירא, הרי כל אחד קורא ק"ש, ואין לומר דגם זכות זה אין בידו, דא"כ למה רק הירא נצטוו לחזור, **וכי אם עשה עבירות** ואפילו זכות ק"ש אין לו, ועם כל זאת **אינו ירא אינו חוזר**, הרי א"א לומר כן, כי אין לו שום זכות שיגן עליו. **אכן לפי דברינו הנ"ל אתי שפיר**, דבאמת מיירי במי שיש לו זכות ק"ש, אלא **שכאשר ירא** מעבירות אחרות שבידו **ויתחיל לדאוג** עליהם וירצה קודם שיוצא למלחמה **לתקן מדותיו אשר פגם בהנה**, אזי לא יעשה כן, כי בזה שמסיע עצמו מהמלחמה ועוסק בתיקוני

הבטחת לנו, ואם לא יקוים הדבר יהיה בזה ח"ו חילול שם שמים"י.

הירא מעבירות שבידו ילך וישוב לביתו אפילו שיש לו זכות קריאת שמע, כי חרדת אדם יתן מוקש, ורק בוטח בה' ישוגב.

וגם כפי' שופטים (שם כ, ג ע"ש) בסדר יציאת ישראל למלחמה, נאמר שם להעמיד כהן משוח ושרי צבאות בראש העם, **שבשעה** שהתקרב אל המלחמה פתח **הכהן** שהיה צריך לדבר אל העם, **והכריז: שמע ישראל** אתם קרבים היום למלחמה **וגו', ופי' רש"י ז"ל**, למה היה צריך הכהן לפתוח דוקא בלשון זה 'שמע ישראל', לומר להם כי **אף שאין בידם שום זכות שיגן עליהם רק הזכות של קריאת שמע שחרית וערבית די להם להוושע בזכות זה מכף אויביהם, ואח"כ** היו צריכים השוטרים לדבר

הערות וצינונים

אקוה שיגל לבי בישועתך. ... וכ"ז ה' בכוונת ובהשגחת המסבב כל הסיבות שיפול יראה כזאת על אבינו הזקן, אשר ה' באמת צדיק גמור, וירא בתכלית היראה וצורתו חקוקה בכסה"כ, למען יבטח בד' בבטחון כזה ויתפלל אליו תפלה כזו על מדרגה כזאת, למען יהי סימן טוב לבנים בעת שיהיו באמת בשפל המצב ויבינו ערכם כי אין להם מצח להרים ראש להתפלל, יבטחו בשם אלקיו, וישענו באלקים כדרך שעשה יעקב אבינו ע"ה, וע"י הבטחון הזה יוושעו בישועה שלימה.

טו. כל מה שרבינו מדבר כאן שייך גם לענין המלחמה עם האויבים הגשמיים שונאי ישראל המבקשים להשמיד את גופם רח"ל, וגם למלחמה הרוחנית עם היצה"ר וחילולותיו המבקשים להשמיד את הנפש והנשמה רח"ל, וכל דברי רבינו עולה לכאן ולכאן, וכפי שהביא בתחילת דבריו דלעיל את המשל של בעל חובות הלבבות.

טז. ליתר ביאור בעומק הדברים בכלל ובהלכה למעשה בפרט עיין להלן בהערה אות כא מה שהבאנו מדברי רבינו הישמח ישראל בביאור ענין זה.

'ויתנתו ארצה שבע פעמים עד גשתו עד אחיו, ובמד"ר: למה שבע פעמים ע"ש' כי שבע יפול צדיק וקם'. ... ד"א למה שבע א"ל הוי רואה את עצמך כאלו את נתון לפנים משבעה קנקליו ויושב ודן ואני נידון לפניך ואת מתמלא עלי רחמים אמר ר' חנינא בר יצחק בר זז משתטח והולך משתטח והולך עד שהנניס מדה"ד למדה"ד. כוונת המדרש והיפ"ת הוא ג"כ כדברינו, וזה הוא ענין הז' קנקליו, ושבע יפול צדיק וקם, שכך ביקש יעקב אע"ה: אף אם אמנם שידעתי בנפשי כי לפי ערך מעשי איננו מגיע לי כלל, וכדרך הצדיקים שאין להם לצדיקים כלום אצל בוראם, וכל ז' מערכת שמים, ובדרך האמת עפ"י הנהגת הז' מדות, הכל צריך למעט אתערותא דלתתא שיהי' מגיע מה, ולי איננו מגיע כלל ואין לי שום דרך לישועה, אכן ידעתי כי גבוה מעל גבוה ושומר ומאוד גבהו דרכי ד', ובטחתי בחסדו הגדול שירחם עלי ברחמי הרבים, ממקום גבוה שאין שם שום דין ואין שם שום מגע גוי, ו'לא יגורך רע' כתיב, ומשם יעורר עלי רחמים ברחמי הרבים ע"י מדת הבטחון שבטחתי בו, ואני בחסדך בטחתי, וע"ז

בוטח בד' שברוב רחמיז יקרבהו ויקבלו בתשובה, הוא ישוגב.

חי"ך שבן בנך עומד ומכריז על התשובה, ואיזה זה הושע שנאמר: שובה ישראל עד ה' אלקיך.

וזה הוא גם כן הפירוש במדרש רבה (פד, יט, ע"ש) על מה שנאמר על הפסוק להלן בפרשה: 'וישב ראובן אל הבור' וגו', והיכן היה, אלא היה עסוק בשקו ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו. אמר לו הקב"ה: **מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה, עד שבא ראובן,** ואתה פתחת בתשובה תחילה, חי"ך שבן בנך עומד ופותח בתשובה, ואיזה זה, זה הושע, שנאמר: 'שובה ישראל עד ה' אלקיך'. **ופליאות המדרש ידוע** (עיין לקמן אות ב, ד'). **אכן הפירוש הוא כך, מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה תיכף,** לשוב מיד לאביו שבשמים לשמור חוקיו ולעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם, אפילו אם עדיין לא תיקן את עוונותיו, **עד שבא ראובן - פירוש כי ראובן עשה תשובה תיכף, וממשיכה שהוא לשון שובב,** כלומר שעדיין בהיותו שובב - בעוד רושם החטא עליו **נעשה תשובה** מכח המעשים טובים

החטאים הוא מכניס עצמו לסכנה גדולה, כי **ביני וביני יקום האויב ורצחו נפש^{טו},** והעצה לאדם זה הוא, **לב כל חשוב כעת חשבונות מימים** שעברו עליו בחטאים, ומשום כך **אין לו חפץ באותם הימים אשר עברו, רק מהעת הזאת יתחזק בעבודת השי"ת,** וזה יעזור לו קודם לכל **לנצח שונאו העומד [עליו]** ומבקש להמיתו לגמרי, **ולחנות על ראשו גחלי אש מהתלהבות המצוה** ובזה הוא יצליח להתגבר עליו ולדחותו לגמרי ממנו, **ואחר כך כאשר יצחו לגמרי וינחו מעצבון** המלחמה הקשה, **אזי ישתדל לתקן מידותיו ואשר עיוות^{טז}.** **וכן הוא מקרא מלא** (משלי כט, כה) **'חרדת אדם יתן מוקש ובוטח בה' ישוגב,'** ופירש המצודות דוד: **שאם יחרד האדם על העבירות אשר עשה עד כה,** ומשום כך **לא יעשה מצות ומעשים טובים,** כי ירצה מקודם לתקנם, על ידי זה **יתן מוקש לנפשו,** כי ביני לביני יכהו היצה"ר מכת מות בעבירות חמורות יותר. **והבוטח בד'** שירחם עליו ויזכהו לשוב בתשובה שלמה, ולכן אינו מתממה ומתרפה ח"ו ממלאכת השם, אלא **עושה מצוות ומעשים טובים, ואינו מביט עכשיו על מה שעשה מכבר, רק מחזק את עצמו מכאן ואילך לשמור את דרך ה' מתוך שהוא**

הערות וצייונים

יח. להלן אות ב מביא רבינו את לשון המדרש והקושיות: מד"ר (פד, יח) וישב ראובן אל הבור (לז, כט) והיכן ה' ר"א ור"י ר"א"א בשקו ובתעניתו כשנפנה הלך והציץ לאותו הבור הה"ד וישב ראובן אל הבור א"ל הקב"ה מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה ואתה פתחת בתשובה תחילה חי"ך שב"ב עומד ופותח בתשובה תחילה, ואיזה זה הושע שנאמר (הושע יד, ב) שובה ישראל עד ה' אלקיך: וכל הראשונים תמהו על דברי המדרש הזה, והלא אדם הראשון וקין עשו תשובה מקודם, וגם וכי הושע פתח במצות תשובה והלא הוא מ"ע שבתורה וכל הנביאים הזהירו על התשובה.

יט. עיין לעיל בהערה אות א.

כ. כמו שדרשו בספרי (פ' בהעלותך) על הכתוב (במדבר י, ז): 'וביום שמחתכם' אלו השבתות, ועוד דרשו על הכתוב (משלי): ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב בה'. ברכת ה' היא יום השבת, ולא יוסיף עצב בה אלו ימות החול.

הקב"ה, ולכן התנצל והתפלל על כך 'הצילני נא' וגו'. ועתה שהגיע אל אביו **ישב לו במנוחה, והתחיל לעבוד בהדרגה שיזכה להשיג 'מגורי' מלשון יגורתי** (דברים ט, ט), **היינו** יראה עילאה - יראת הרוממות, שהיא **יראה ופחד אביו יצחק**, וכל זה עשה **'בארץ כנען' פירוש ובהכנעה גדולה הנקרא ארץ כנען**^ט, שהיה נכנע עד מאד בחושבו שאין לו את היראה האמיתית.

חדות ימים ושנות עולמים עורה כבודי עורה ועל ראשי יחיו תמים נר מצוה ואור תורה.

וזה **פירוש הזמירות** שהובא בפתיחת המאמר **'אל ההרים אשא עיני, ההרים אלו האבות'** שמו"ד כת, ב^ט, כלומר שבהתבוננות על דרכי האבות מהם אראה שהלכה היא בשניהם כהלל, הן בשבת והן בחנוכה, בענין שבת היינו כאשר היה מרגלא בפומיה לומר תמיד (תהלים סח, כ): **'ברוך ד' יום יום'** וכמו שאמרנו בגמרא (ביצה טז). שזאת היתה מדתו של הלל, והרמז בזה הוא: להתבונן בעבודת השי"ת יום יום, והיינו שאין לו להתבונן עתה על העבר רק מחויב לראות מה נעשה עמו עתה בעת וברגע הזאת שהוא עומד בה, ואף שהוא יודע שהוא מלא חטאים והוא צריך לתקן את עצמו מכל המשחיתים הרובצים עליו, עם כל זאת **אל יחשוב כלל מה שיהיה, כי אם יעשה כן ויתמהמה מלקיים המצוות, בתוך כך ישיגו הצורך האורב לנפשו הוא**

שהזדרז לעשותם תיכף ומיד, **ולא עשה לעת עתה שום תיקונים להתשובה בסגופים עד כי יבא מועד** על ידי ריבוי הטוב שאז יתקן כפי בדר התיקון שצריך לעשות, **כי היה ירא לנפשו לבל יבואו מים עד נפש, ויטבע במצולות אשר כרו לו זדים. וכן אמר בן בנו הושע**, שגם הוא הזהיר על דרך זו, באומרו: **'שובה ישראל עד ה' אלקיך'** (הושע יד, ב), **ופירש רש"י ז"ל בשם הפסיקתא** (פיסקא כד אות יג) **דכך הוא כוונת הפסוק 'עד' דהיינו בעוד שלא נעשה מ'ה' שהוא רחמים 'אלקיך' דהיינו מדת הדין**, כלומר אפילו קודם תיקון החטא, **כי אם תמתין עד שתגמור כל אופני ופרטי התשובה תהיה לגמרי נכשל בעוניך, מהמשחיתים שנעשו מהעוונות והפשעים**, שיכשילו אותך בעבירות חמורות יותר ויותר, **כפי המשל הנ"ל שאסור לחבוש המכה בשעת מלחמה.**

וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען.

וזה הוא גם הפירוש בפסוק הנאמר בתחילת הפרשה: **'וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען'** (לז, א), **פירוש, אחרי שעבר את כל מה שהיה עם עשו שבא לקראתו, וכן עם שרו של עשו שהתאבק עמו כל אותו הלילה, ששם לא עשה שום תיקונים** [על מה שחשב שיש לו לתקן] על מה שהיה ירא מעשו, שהיה סבור שאין לו יראה אמיתית, כי אם היה לו יראה אמיתית היה מתבייש לירא מזולת

הערת וציונים

השמחה על ימות החול, וכן הוא בזוה"ק (יתרו פט): שעל שבת נאמר 'ביום הניח לך ה' מעצבך ומרגזך ומן העבודה הקשה'. ומקור דברי רבינו שהשבת היא חדות כל הימים הוא מהזוה"ק (ח"ג קה): האי יומא חדוותא הוא לעילא

והטעם שימי החול נחשבים לימי עצב, כי ימי החול הם ימי עבודה ועשיית מלאכה, וזה בא מחטא עין הדעת מהקללה של 'בעצבון תאכלנה כל ימי חייך', ולכן בשבת שאסור לעשות בו מלאכה, שייך בו שמחה, וממנה נמשך

הלכה כבית הלל, [עורה כבודי עורה ועל ראשי יהיו תמים נר מצוה ותורה אור'] היינו שמשבת וחנוכה - מכח שניהם יתעורר ויתחזק לעבודת השי"ת תיכף ומיד בלי להתמהמה, **ומתוך שניהם יזכה להיות על ראשו 'נר מצוה ותורה אור'** (משלי ו, כג) שיאירו בו תמיד אור התורה והמצוות בא. (כת"ק).

 הערות וציורים

מדה זו טובה מאוד, אך לאו כל מוחא סביל דא, ובפרט בעת הזאת בזמן תוקף החשכות ואנחנו על אדמה טמאה, סברי הדלקה עושה מצוה, היינו שאם נתעורר בקרבו אור הפנימיות הניצוץ אלקי אשר טמון בקרב כל איש ישראל, ואש תבערת המצוה תוקד על לבו באהבה עזה ותשוקה לעשות מצוות רצון הבוית"ש, בל יאחר כלל אף שלא הכין את עצמו להמצוה, גם אף אם עוד הוא מחופה ומכוסה ומלוכלך בגדים הצואים, כי אם ימתין ויאחר עד שיכין א"ע בהכנה דרבה כיאות להמצוה, בין כך ובין כך יכבה ויכלה הניצוץ ולא יוכל אף אח"כ לעשות מה, ושומר רוח לא יזרע, כי עד כמה מגיע התעוררותינו והתלהבותינו בזה"ז, וז"ש הדלקה עושה מצו, פי' עשיות המצוה עצמו הוא ההכנה. כמש"א אשר קדשנו "במצותי, קדשנו הוא מלשון הכתוב 'וקדשתם היום ומחר' לשון הכנה והזמנה, במצותיו ב' משמש במקום על ידי, פי' ע"י עשיות המצוה. וזש"א (בברכת אהבה רבה) ודבק לבנו במצוותיך, היינו ע"י עשיות מצותיך, שהמצוה יהי' הכנה להמצוה. וזה מאה"כ כי נר מצוה ותורה אור, ע"י אור התורה זוכה לנר מצוה. וזה מוסף והולך, העיקר שיוסיף בהמצוה ומע"ט ומעלין "בקודש, ועי"ז ממילא יוריד ויכניע הסט"א ויבער הפסולת. והלכה כב"ה.

היצר הרע, ויכשילו בעוד הרבה עבירות חמורות. וכן יש ללמוד ממדותיו של הלל בענין חנוכה שסובר שצריך להיות **מוסיף והולך בהקדושה, וזה הוא הפירוש בהמשך הזמר 'חדות ימים', זה הוא שבת שהוא חדות השבעת ימים², יום שיש בו שמחה יתירה מכל הימים. 'ושנות עולמים', זה הוא חנוכה שהוא שמתעורר ובא משנה לשנה, בשנים אלו**

ותתא, חדותא דכל חדווין. [יום זה חדווה הוא למעלה ולמטה, שמחת כל השמחות]. הרי שהשבת היא בחינת 'חדות ימים' השמחה הגדולה מכל הימים. ועל זה אנו אומרים (בתפילות שבת) 'ישמחו במלכותך' (עיין בית יוסף בטור או"ח ס' רפא). והזמר שמזמר השבת להקב"ה הוא: ... 'כי שמחתי ה' בפעלך במעשי ידיך ארני', [עיין על כך באור החיים הק' בראשית מז, כח (ועיין עוד בדברי הרה"ק בעל התניא פרק לג עוד זאת תהיה שמחת הנפש האמיתית)] וכן יסד האריז"ל בזמר קודם סעודת שבת: אתקינו סעודתא דמהימנותא שלימתא 'חדוותא' דמלאכא קדישא. וכן אנו אומרים בזמירות (ליל ש"ק): מנוחה 'ושמחה' אור יהודים יום שבתן יום מחמודים. וע"ע בבית המאמר אות ב.

כא. במאמרי חנוכה אות לב, מוסיף רבינו תוספת ביאור בדברי אביו האדה"ז ז"ע, וזה לשונו הקדוש:

ולהסביר דבריו הק' אפשר, הנחה הוא מלה"כ 'האחכים האחד הניחו אתי, וע"ד 'והניחו יתרם' וגו', ענין שארית, היינו אם מפנה עצמו ומחשבתו מכל עניני הבלי עוה"ז, ומכין את עצמו בהכנה דרבה ובטהרת הקודש לעשות המצוה כראוי וכיאות ובשלימות הגמור, נשאר בו התלהבות המצוה לעד ולא נכבה, וב"ש סברי הנחה עושה מצוה ופוחת והולך, שיפחית ויכניע בתחילה הרע וע"י ההכנה הולך בדרכי עבוה"ק, כי השתארות המצוה נשאר לעד גם בימי הקטנות, וכש"נ: 'טעמה כי טוב סחרה', מי שטועם ערבות נעימות ומתיקות אור המצוה ע"י ההכנה דרבה שמכין את עצמו להמצוה, זוכה כי לא יכבה בלילה נרה, נר עדה"כ: 'כי נר מצוה ותורה אור', היינו גם בזמן הקטנות והחשכות אשר לא זרח אור הקדושה בתוקפה, וב"ה שמדתם מדת חסד שהם מרפאים לבבות נשברות של ישראל, שר"ת הלל 'הרופא' 'לשבורי' לב, סברי דוודאי

תמצית המאמר

שידליק ויתלהב בעשיית המצוה, וממילא יוכל אח"כ בנקל להניח ולהשפיל את כל המשחיתים ולטהר את עצמו ביותר לעבודת ה'.

אם מפנה עצמו ומחשבתו מכל עניני הבלי עוה"ז, ומכיין את עצמו בהכנה דרבה ובטהרת הקודש לעשות המצוה כראוי וכיאות ובשלימות הגמור, נשאר בו התלהבות המצוה לעד ולא נכבה, גם בזמן הקטנות והחשכות אשר לא זרח אור הקדושה בתוקפה, וזהו ענין 'הנחה עושה מצוה'. אך לאו כל מוחא סביל דא, ובפרט בעת הזאת בזמן תוקף החשכות ואנחנו על אדמה טמאה, סרינן 'הדלקה עושה מצוה', היינו שאם נתעורר בקרבו אור הפנימיות הניצוץ אלקי אשר טמון בקרב כל איש ישראל, ואש תבערת המצוה תוקד על לבו באהבה עזה ותשוקה לעשות מצות רצון הבוית"ש, כל יאחר כלל אף שלא הכין את עצמו להמצוה, גם אף אם עוד הוא מחופה ומכוסה ומלוכלך בבגדים

פלוגתת בית שמאי ובית הלל אם פוחת והולך, או מוסיף והולך, מלמד לאדם דעת בסדר העבודה למי שבא לתקן את נשמתו ולשוב לדרך ה', ולקבל עליו עול מלכותו יתברך, כיצד צריך לנהוג. לשיטת בית שמאי צריך מתחילה שישוב בתשובה שלמה על כל עוונותיו, ויכרית כל המקטרגים והמשחיתים שנבראו מעוונותיו רח"ל, ורק אח"כ יקיים את המצוות ומעשים טובים. ולבית הלל סברי צריך להוסיף בקדושה ויעשה לכתחילה הטוב, שיתאמץ בתורה ותפילה ובמעשים טובים, ורק אחר כך כאשר יהיה רגיל בכוחו הטוב, יתחיל לתקן עצמו מהחטאים והעוונות שעשה, וזהו סברת ההלכה ש'הדלקה עושה מצוה', היינו שעיקר המצוה לבל לחשוב כעת חשבונות, רק יחזק בעבודת הש"י לנצח שונאו העומד [עליו] לחתות על ראשו גחלי אש מהתלהבות המצוה, שבתחילה ידליק אור בתוך חשכותו הנעשה מהעוונות, וזאת על ידי

ולא ימתין עד שיתקן העוונות והפשעים בסיגופים, כי אם לא יתפלל ירא 'פן יבוא והכני אם על בנים', וכל זה היה מאת המסבב כל הסיבות שיהיה מעשה אבות סימן לבנים, שכן יעשו כשיהיו ח"ו מלוכלכים בחטאים ובעוונות יתפללו, ויזעקו אל ד' והוא יענם, והתפילה יהיה כמו שביקש יעקב אבינו ע"ה, 'ואתה אמרת', היינו למען שמך שאתה הבטחת לנו. וכיון שראה כן התחיל להתפלל, הן אמת קטונתי מכל החסדים וגו' הצילני נא וגו', שהתנצל עצמו בתפילתו שמוכרח הוא להתפלל, אף שירא שמא גרם החטא והוא מלוכלך בעוונות, מכל מקום אין לו עצה אחרת רק להתפלל, ולא ימתין עד שיתקן העוונות והפשעים בסיגופים, כי אם לא יתפלל ירא 'פן יבוא והכני אם על בנים', וכל זה היה מאת המסבב כל הסיבות שיהיה מעשה אבות סימן לבנים, שכן יעשו כשיהיו ח"ו מלוכלכים בחטאים ובעוונות יתפללו, ויזעקו אל ד' והוא יענם, והתפילה יהיה כמו שביקש יעקב אבינו ע"ה, 'ואתה אמרת', היינו למען שמך שאתה הבטחת לנו.

הצואים, כי אם ימתין ויאחר עד שיכין א"ע בהכנה דרבה כראות להמצוה, בין כך ובין כך יכבה ויכלה הניצוץ ולא יוכל אף אח"כ לעשות מזה. ואז 'הדלקה עושה מצוה, היינו עשית המצוה עצמו הוא ההכנה. נר חנוכה 'מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ', כי הארת חנוכה היא לאותם העומדים עדיין מבחוץ ואינם משיגים הקדושה, שידליק בתוך חשכותו, וידליק ויתלהב בעשיית המצוה, ולא יחשוב כלל מה שהי' ומה שיהי' ואיך אעז ואחצוף להיכנס בשערי המלך בלבוש שק, רק ידליק, כי לאיש פשוט ופחות כזה איך נוכל לומר לך והכין עצמך בהכנה דרבה כראוי וכראות בשמן יפה ובפתילות יפות, אולי בין כך ובין כך יכלה ויכבה הניצוץ.

מי שדבוק באמת בהקב"ה אינו מתירא משום דבר, ולכן כשראה יעקב אבינו שנפל עליו היראה מעשו מזה עצמו נתירא, וכיון שראה כן התחיל להתפלל, הן אמת קטונתי מכל החסדים וגו' הצילני נא וגו', שהתנצל עצמו בתפילתו שמוכרח הוא להתפלל, אף שירא שמא גרם החטא והוא מלוכלך בעוונות, מכל מקום אין לו עצה אחרת רק להתפלל,

הוראה למעשה בעבודת ה'

- א. יתחיל לתקן עצמו מהחטאים והעונות שעשה, למשל אם אחד יהיה במלחמה, וחבירו יקום עליו לרצחו ויכנו באחד מאיבריו, אזי בל יעמיד את עצמו במקום שונאיו להניח רטיה על מכתו, כי בתוך כך יגבר שונאו עליו ויכנו עוד נפש, רק ימלט כצפור מפח יקוש, ולא ישגיח על מכותיו האנושים לחבוש מזורו, עדי יבוא למקום מנוחה מאויביו.
- ב. וזה הוא ענין 'הדלקה עושה מצוה' היינו שידליק בתוך חשכותו הנעשה מהעונות, ידליק ויתלהב בעשיית המצוה. והילכתא הדלקה עושה מצוה, שיתחיל מקודם לעשות מצוות.
- ג. מי שדבוק באמת בהקב"ה אינו מתיירא משום דבר, כמו שאמר החסיד שחרפה הוא לו לירא משום דבר זולת מהקב"ה. וכשראה יעקב אבינו שיש לו יראה מעשו, הבין שאיננו דבוק בהקב"ה באמת, והתחיל להתנצל עצמו בתפילתו שמוכרח הוא להתפלל, אף שירא שמא גרם החטא והוא מלוכלך בעונות, מכל מקום אין לו עצה אחרת רק להתפלל, ובל ימתין עד שיתקן העונות והפשעים בסגופים, כי אם לא יתפלל ירא 'פ' יבוא והכני אם על בנים', והקב"ה הביאו לזה משום מעשה אבות סימן לבנים, שכן יעשו כשיהיו בניו ח"ו מלוכלכים בחטאים ובעונות, יתפללו ויזעקו אל ה' והוא יענם, והתפילה יהיה כמו שביקש יעקב אבינו ע"ה 'ואתה אמרת', היינו למען שמך שאתה הבטחת לנו.
- ד. אם מפנה עצמו ומחשבתו מכל עניני הבלי עוה"ז, ומכין את עצמו בהכנה דרבה ובטהרת הקודש לעשות המצוה כראוי וכיאות ובשלימות הגמור, נשאר בו התלהבות המצוה לעד ולא נכבה, כי מי שטועם ערבות נעימות ומתיקות אור המצוה ע"י ההכנה דרבה שמכין את עצמו להמצוה, זוכה כי לא יכבה בלילה נרה, ומדה זו טובה מאוד, אך לאו כל מוחא סביל דא, ובפרט בעת הזאת בזמן תוקף החשכות ואנחנו על אדמה טמאה, לכן אם נתעורר בקרבנו אור הפנימיות הניצוץ אלקי אשר טמון בקרב כל איש ישראל, ואש תבערת המצוה תוקד על לבו באהבה עזה ותשוקה לעשות מצות רצון הבוית"ש, בל יאחר כלל אף שלא הכין את עצמו להמצוה, גם אף אם עוד הוא מחופה ומכוסה ומלוכלך בבגדים הצואים, כי אם ימתין ויאחר עד שיכין א"ע בהכנה דרבה כיאות להמצוה, בין כך ובין כך יכבה ויכלה הניצוץ ולא יוכל אף אח"כ לעשות מה, ושומר רוח לא יזרע, וזהו 'מוסיף והולך', העיקר שיוסיף בהמצות ומע"ט ומעלין "בקודש", ועי"ז ממילא יוריד ויכניע הסט"א ויבער הפסולת.

בינת המאמר

מעשיהם של צדיקים

א

ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג עם מקדשי שביעי.

כבית הלל, ומתוך שניהם יזכה להיות על ראשו נר מצוה ותורה אור.

בהערה אות כ הוספנו לבאר למה נקרא שבת 'חדות הימים'.

כל אחד יש לו שייכות עם שבת.

הרה"ק רבי שמחה בונם מפרשיסחא זי"ע שאמר פעם לתלמידיו, רגבי שבת כתיב (שמות לא, ז) "ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם" ואיך יהיה לאיש פשוט שבישראל ברית ואות בינו לבין בורא כל עולמים, אך אם לגבי העונש דכתיב (שם פסוק יח) "מחלליה מות יומת" שוים קטן כגדול, ואף יהודי פשוט ביותר אשר יחלל ח"ו את השבת בעדים והתראה יהא חייב סקילה, אם כן כמו שיש לו חלק בעונש יש לו חלק גם ב"ישמחו במלכותך" ולאות בינו לבין הקב"ה, דלא יתכן שהעונש יתחייב ואילו מן האורות היורדים בקדושת השב"ק לא יזכה להתענג וליהנות.

רבינו זי"ע כותב בסיום המאמר לפרש את מאמר הזמר (ליום ש"ק, ח"ה' וברוך צור): וזה פירוש הזמירות 'אל ההרים אשא עיני', ההרים אלו האבות, מהם אראה שהלכה היא בשניהם כהלל, הן בשבת והן בחנוכה, כאשר היה מרגלא בפומיה של הלל לומר 'ברוך ד' יום יום', [שלא היה דואג מתחילת השבוע לצרכי שבת, אלא בטוח בה' שיזמין לו לשבת את מה שהוא צריך] ומזה יש ללמוד לענין עבודת ה', שאסור לאדם למנוע את עצמו מעבודת השי"ת בגלל חסרונו מהעבר, רק מחויב לראות מה נעשה עמו עתה בעת וברגע הזאת שהוא עומד בה, ואל יחשוב כלל מה שיהיה, כי בתוך כך ישיגו הצורך האורב לנפשו הוא היצר הרע, וכן יש ללמוד זאת משיטת בית הלל בהדלקת הנרות בחנוכה, שצריך להיות תמיד מוסיף והולך בהקדושה, ומסיים שם שזה הוא פירוש הזמר: 'חדות ימים', זה הוא שבת שהוא חדות השבעת ימים, 'ושנות עולמים', זה הוא חנוכה שהוא משנה לשנה, בשנים אלו הלכה

נלהבים אלו יצאו תיכף במחול ורקדו מרוב שמחה והתלהבות למשך שעות ארוכות.

ויום השביעי משבח ואומר.

כהאי גוונא מסופר על הרה"ק בעל החידושי הרי"ם זי"ע שבהיותו על החתונה הגדולה באוסטילא, שמע מהרה"ק מאפטא זי"ע שאמר בשולחן הטהור על מה שאנו אומרים בתפילה: "ויום השביעי משבח ואומר מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה' לפיכך יפארו ויברכו לקל כל יצוריו". שהשבת משבח ומזמר לה' ואומר לכל איש מישראל - מזמור שיר ליום השבת, זינג מיט מיר א גיזאנג, ס' איז גוט צו לויבן דעם אייבישטער [השבת קורא לכל אחד מישראל שיצטרף אתו בשירת השבת וטוב מאד להודות לה'], כשמוע החידושי הרי"ם את הדברים קם ממקומו ויצא לחוץ וחזר על הדברים כשהוא מסתובב כשעה הלון וחזור בסערות נפש... והעיד על עצמו שהדברים בערו בקרבו כמעט שנה שלמה...

לימים כאשר נודע לו שהרה"ק הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק חילק קודם הסתלקותו את ארבע כוחותיו לארבעת תלמידיו הגדולים, ולהרה"ק מאפטא זי"ע נתן את כח הדיבור, אמר: אכן נודע הדבר מהיכן לקח הרה"ק מאפטא לומר דברים רמים כאלה, אז מ' האט אזא הייליגע מאל איז נישט קיין ווינדער...

ומסופר, שכאשר שמעו החסידים את דברי רבם **רקדו כל הלילה מרוב שמחה!** [ואין הכוונה שהיו צריכים לעורר את עצמם לרקוד, אלא **מרוב שמחה שזכו למתנה טובה בזו שבל יהודי בכל מצב שהוא יש לו קשר באות השבת, רקדו מעצמם מרוב שמחה**]. לימים כאשר אמר הרה"ק בעל ה'שפת אמת' זי"ע לחסידיו את דברי הרבי ר' בונם, שמחו גם הם על כך ורקדו כשעה אחת, בשמחה וגיל ממתנה נשגבה כזו, שכל יהודי באיזה דרגה שלא תהיה יש לו קשר אמיץ עם השבת קודש.

כתר יתנו לך עם עמך ישראל קבוצי מטה.

בחינה דומה לזה דיבר הרה"ק בעל ה'דברי שמואל' מסלונים זי"ע בדברי חיזוק והתעוררות לפני פרחי חסידיו, בתוך דבריו פירש מה שאומרים בקדושה "כתר יתנו לך ה' אלוקינו מלאכים המוני מעלה", שהמלאכים שרפים וחיות ואופני הקודש מעטרים את הקב"ה ונותנים לו כתר מלוכה, אך כל זה בתנאי קודם למעשה "**עם עמך ישראל קבוצי מטה**" שהם יקדימו וישבחו ויפארו אותו לפניהם [כמאמרם (חולין צא:): "אין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל למטה"], ואף אם יהיו בני ישראל בבחינת "מטה, מטה, מטה" כלומר בתחתית המדרגות, אעפ"כ לא יוכל המלאך הכי גדול לפתוח בשיר ושבחה לפגי מלך הכבוד עד שיקדימו יהודי, ואף הפחות ביותר, ויגיד לפניו שבח וזמרה. **כששמעו החסידים דברים**

ב

ולא נתתו השם אלוֹקינו לגויי הארצות.

שלא עשני גוי.

בספר מפי ספרים וסופרים לפרקי אבות (פ"ב עמוד רנה) מביא מכתב קודש שכתב הרה"ק רבי חנוך העניך הכהן מאלכסנדר זי"ע (נדפס בסוף ספר חשבה לטובה וי"א זאת בשם הרה"ק רבי אהרן הגדול מקארלין זי"ע): "פשוט, א יוד גייט נישט מיט שמחה דאס ער איז א יוד, איז ער א כפוי טובה דעם הימעל, איז א סימן דאס ער האט נישט דער-הערט דיא ברכה שלא עשני גוי" עכלה"ק. פירוש: פשיטא לי, כי יהודי שאינו שרוי בשמחה מחמת זה גופא שהוא יהודי, הרי הוא כפוי טובה כלפי מעלה ח"ו, וסימן מובהק הוא שלא השיג ולא הבין לאשורו עומק הברכה "שלא עשני גוי". וכידוע שמנהגו של הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע היה לברך את ברכת השחר בקול לפני הציבור, יום אחד דילג את ברכת 'שלא עשני גוי' לאחר התפילה נכנסו החסידים אל הקודש 'להזכיר' לו ששכח מלברך ברכה זו, אמר להם הרה"ק מבארדיטשוב "לא כן הוא, אלא היום בבוקר כאשר קמתי ממיטתי פשפשתי במעשי ועשיתי חשבון הנפש, והנה אני במצב גרוע מאד מלא עוונות ופשעים, התעצבתי על כך מאד ולא מצאתי מנוח ונחמה לנפשי, עד שנפל לרעיוני שיש לי לשמוח במה שזכיתי להיות יהודי, וכשהתבוננתי בזה קפצתי משמחה וברכתי מיד 'שלא עשני גוי'..."

השבת היא בבחינת 'חדות הימים' - והביאור בזה: כי בשבת מתעורר השמחה מצד 'קדושת היחוד' - של 'ולא נתתו ה' אלקנו לגויי הארצות... כי לישראל עמך נתתו באהבה לזרע יעקב אשר בם בחרת'.

כמה שמחה צריך לבוא על האדם בהתבוננות על שהקב"ה מנחיל לו את קדושת השבת אפילו אם הוא נמצא בין קבוצי מטה ח"ו, כי אין איש מישראל שאינו קשור עם קדושת השבת חדות הימים, ולעומת זה גויי הארצות לא רק שלא קיבלו את השבת, אלא אף הוזהרו על שלא ישבתו, ועכו"ם ששבת חייב מיתה (סנהדרין נח:), ואפילו הטוב שבגויים אסור לו לשבות את השבת, כי הקב"ה לא נתנו לגויי הארצות, ורק ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם. וכאשר יהודי רואה את מעלתו ויקר תפארתו במה שהוא יהודי, זה לבד כבר צריך לעורר בקרבו את שמחת השבת, לשמוח עם השבת חדות הימים שזכה להיות מעם מקדשי שביעי. ולכן נאמר בזמר מעין עולם הבא: 'כל המתענגים בה יזכו לרוב שמחה'. כי השבת הוא מעין עולם הבא, והשמחה שייך לעולם הבא, וזהו אורו של משיח וכדאיתא בעל הטורים (במדבר כה, יב) שעליו נאמר: 'גל יעקב ישמח ישראל'. ישמ"ח אותיות משי"ח, שישמח לימות המשיח. [ובחנוכה יש לשמחת השבת משמעות מיוחדת, שהרי ימי החנוכה הם הכנה למשיח כמו שהאריכו בספה"ק על הפסוק 'ערכתני נר' למשיחי'].

[שהיה אדם גדול מאד, כנודע שבהיותו אברך אמר עליו הרבי ר' בונם מפרשיסחא זי"ע "דער יונגעראמן איז גאנץ אויף אלע איברים"], שלעת זקנתו היה מוטל במיטתו כמה שנים מפני גודל חלישותו, ופעם אחת קודם שבועות נחלה מאד ושלח את בגו לאלכסנדר, אל אדמוה"ז, שיזכיר אותו, והשיב לו הרבי הזקן כי היה לו חשק שיבוא אביו בעצמו לאלכסנדר על חג השבועות. וכך הוה, שבא לאלכסנדר, וכשנכנס אל הקודש פנימה פרץ בבכי גדול מאוד על מר מצבו, וביקש מהרבי "ער זאל איהם נעמען אויף זיינע פלייצעם" [-שישא אותו על כתפיו, בגשמיות ורוחניות], נענה רבינו הק' ואמר לו "דער רב זי"ע איז געווען א פראקטיקאנט אין חסידות, און איך בין אויך ב"ה א שטיקעל פראקטיקאנט" [-הרב בעל התניא זי"ע היה מומחה בחסידות, ואני ג"כ הנני 'שטיקעל מומחה' בחסידות], וראיתי איך שתורת אמת בפיו במה שאמר (ראה 'ליקוטי אמרים - תניא' פרק כו): שאם נופל בלב האדם הרהור תשובה בשעה שהוא טרוד ויש לו עגמת נפש מחמת עניני עולם הזה, ידע שזה עצת היצר, להביא אותו לעצבות ח"ו, והעצה לזה, שיבקש לעצמו שמחה, ואם ישאל את עצמו לשמחה זו מה היא עושה, וכי למדתי היום כל כך טוב או התפללתי טוב, לא ישגיח על כך, "נאר אבי שמחה", וכשיהיה בשמחה אז יהיה לו פנאי להתיישב ולשוב בתשובה (וזהו גם תוכן המאמר של רבינו כאן).

אל ירבה בדקדוקים יתירים.

בכלל ענין זה יש להעיר גם על אותם אנשים המרבים לדקדק ולחפש חומרות שמדינא אין להם

ובהערות שם מביא מה שכתב לו כ"ק אדמו"ר שליט"א:

הנה אא"ז אדמו"ר הזקן מאלכסנדר זי"ע, נודע לכל גודל מדריגתו הן בעסק התורה והן בעבודת התפילה והן במדת היראה, ואשר עם כל זה היה בשפלות רוח ובהכנעה יתירה עד קצה האחרון, והיה מרגלא בפומיה לומר שהוא הגרוע שבגרועים ואין ללמוד ממנו כלום, רק דבר אחד אפשר ללמוד הימנו, שאף על פי שהוא יודע שהוא הגרוע שבגרועים הוא תמיד בשמחה. וככל הנראה, מאחר שהחזיק עצמו לגרוע שבגרועים, לא היתה שמחתו אלא מעצם זה שהוא יהודי. וכן נמצא כתוב ברשימת ה'עצות' שרשם לעצמו (הנהגות והדרכות ישרות, 'מאורן של ישראל' ח"ב עמי נב) שצריך להיות נגמר בדעתו שאף והגם שיהיה איך שיהיה, עכ"ז בזה הרגע אפשר לעשות נחת רוח לפניו ית', וכל רגע יש לכל אדם חיות חדש, עיי"ש.

ועל דרך זה נודע מאמר רבה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע (פר' ויגש אותה) על הכתוב (תהלים סח, ב) "ברוך ה' יום יום", לבאר ענין כפילות הלשון 'יום יום' דקאי על גשמיות ועל רוחניות, דכמו שצריך להודות לה' על עניני הגוף, להיות שמח בחלקו לפי מה שהוא, כן בעניני הנפש, אף שצריך להתאוות ולחמוד לעלות עוד למדריגה עליונה, עם כל זה צריך להודות להשי"ת ולהיות שמח בחלקו גם לפי מה שהוא, כי היה באפשרות להיות ח"ו גרוע יותר.

לשמחה מה זו עושה.

גם ראוי להזכיר דבר נוסף השייך לזה, מה שמסופר בספר 'עשר זכיות' (עמי לב אות בא) על הרה"צ רבי אליהו יוסף הרב מראדיזינאו זצ"ל

יוצא בדבר זה כדי להביא אותו לעצבות, ועצבות היא מניעה גדולה לעבודת הבורא יתברך. ומי לנו גדול מהרה"ק רבי רפאל מבערשיד זי"ע שהעיד על עצמו, שדבריו אלו של הבעש"ט **"האט מיר דער האלטן ביים לעבן"**, שזה הכניס בו חיות ותעצומות לשמוח בחלקו שנתן לו הקב"ה לקיים מצות ה' וממילא הסיח דעתו מן המחשבה אולי לא יצא

כל שחר, כי זה גורם לאדם "להתהלך ברעיונות ומחשבות" לחשוש אולי לא קיים המצוה כהוגן ואולי לא יצא ידי חובתו, ואין לו לאדם לעשות אלא כפי כוחו ולא ניתנה תורה למלאכי השרת, וכבר כתב מרן אור שבעת הימים הרה"ק ה'בעל שם טוב' זי"ע בצוואתו 'צוואת הריב"ש' (אות מו) **"ואל ירבה בדקדוקים יתירים בכל דבר שעושה, שזה כוונת היצר לעשות לאדם מורא שמא אינו**

ג

הדלקה עושה מצוה.

דרבה שמכין את עצמו להמצוה, זוכה כיל לא יכבה בלילה נרה. לפנינו מעשה נורא מגודל ההשפעה של הדלקת נר חנוכה לדורות, ולא יכבה בלילה נרה:

מסירות נפש לדורות.

לפני כמה עשרות שנים, בתקופה בה כבשה רוסיה חלקים נכבדים מהונגריה, התעורר אחד היהודים בוקר אחד ומצא כי הרוסים פשטו לעיירתו השלווה, וסיפחיה אל שטחם.

יהודי זה, אשר היה ירא שמים אמיתי - חשש עד מאוד מהכיבוש ומתוצאותיו. הסכנה הגשמית, סכנת החיים המרחפת על ראשו של הנמצא בתוך המלחמה החזקה - לא הטרידה אותו במיוחד, הוא ידע כי בכל מקום בו נמצא היהודי - שלומו אינו מובטח אלא אם יחפוץ בכך אביו שבשמים, ועליו

רבינו מבאר במאמר את ענין 'הדלקה עושה מצוה': **היינו שעיקר המצוה לבל לחשוב כעת חשבונות, רק יחזק בעבודת הש"י לנצח שונאו העומד [עליו] לחתות על ראשו גחלי אש מהתלהבות המצוה, שבתחילה ידליק אור בתוך חשכותו הנעשה מהעוונות, וזאת על ידי שידליק ויתלהב בעשיית המצוה, וממילא יוכל אח"כ בנקל להניח ולהשפיל את כל המשחיתים ולטהר את עצמו ביותר לעבודת ה'.**

ובהערה (אות כא) הבאנו עוד מדבריו: אם מפנה עצמו ומחשבתו מכל עניני הבלי עוה"ז, ומכין את עצמו בהכנה דרבה ובטהרת הקודש לעשות המצוה כראוי וכיאות ובשלימות הגמור, נשאר בו התלהבות המצוה לעד ולא נכבה, כי מי שטועם ערבות נעימות ומתיקות אור המצוה ע"י ההכנה

תמצא את עצמך מחוץ לגבולותיה של רוסיה! -
בישר לו בשמחה.

מידענו מיהר לארוז את מטלטליו אשר נותרו לו,
ביום המיועד - התייצב עם בני משפחתו במקום
האיסוף שנקבע, ובשעה שנקבעה יצאו כל בני
הקבוצה לדרכם הרת הסכנות.

לא קלה הייתה הדרך. על מנת להתחמק
מהסכנות האורבות - הוביל המדריך את קבוצתו
בדרכים פתלתלות, בין קוצים ושיחים, על גבי
סלעים ומדרונות תלולים, ובמשך כל אותו הזמן
- נדרשה מהצועדים שתיקה מוחלטת, זהירות
מהשמעת רעש - ולו הקל שבקלים, שכן משמעותו
של הרשרוש הקל ביותר - עלולה להיות מוות
מייד בירייה על ידי חייל רוסי מזדמן.

אולם את מידענו היהודי, לא הטרידו כלל תלאות
הדרך. ראשו היה טרוד בדבר מה אחר, חשוב יותר,
מרומם יותר, נעלה יותר... הטרידה אותו המחשבה
על כך שלראשונה בחייו תמנע ממנו האפשרות
לקיים את מצוות היום ולהדליק את נרות החנוכה!

ניגש הוא איפוא אל מנהיג הקבוצה, תיאר בפניו
בלחש את הבעיה בפניה הוא עומד. ובתחנונים
שאל: "אולי אפשר להדליק איזה נר אחד קטן,
לקיים את מצוות דת?"... אולם המנהיג, אשר
מודע היה לגודל הסכנה, לא היה מוכן אפילו לשמוע
על הרעיון... למעשה, הסיבה היחידה לכך שהוא
לא הרים את קולו על מנת לגעור ביהודי - הייתה
חובתו לדממה מוחלטת... אולם עם כל זאת, טון
דיבורו היה נחרץ:

"השתגעת?" - הוא שאל את היהודי,
"השתבשה דעתך? הלא מעמיד אתה את עצמך
ואת כלולו בסכנה עצומה אם תדליק אפילו להבה

הוא השליך את יהבו. אולם דאגה אחרת ניקרה
בראשו, ולא נתנה לו מנוח.

כידוע, הקומוניזם, אשר שלט ברוסיה ברמה,
ביקשו להשמיד, לעקור ולאבד כל זכר לתורה
הקדושה, כל זכר ליידישקייט, כל זכר לדרך ישראל
סבא. מצב הרוחניות ברוסיה ובשטחים המטופחים
אליה - היה איפוא בכי רע, ומשום כך חשש ביותר
לגורל חינוכם של ילדיו.

ובכן, החליט אותו היהודי כי הדרך היחידה
להימלט מפני הסכנה - הינה להבריח את הגבול,
לעבור לשטחים אשר עדיין לא נכבשו, ומשם -
להימלט הרחק הרחק מהסכנה הרוחנית המוחשית,
דא עקא, שחציית הגבול באותם ימים טרופים
- כלל לא הייתה דבר של מה בכך... סכנת נפשות
ריחפה על ראשם של עוברי החוק אשר ניסו
לחצות את הגבול בלא היתר מתאים, והמשימה
המסוכנת התבצעה בדרך כלל על ידי מבריחי גבולות
מקצועיים אשר ארגנו קבוצות של פליטים, ותמורת
סכומי עתק הובילו

אותם בדרכים נפתלות, בהרים וביערות, אל
מעבר לגבול.

גייס איפוא היהודי את כל חסכוניותו, מכר את
ביתו ואת כל רכושו, ובסכום שקיבל - שילם לאחד
ממבריחי הגבולות הללו, על מנת שיצרפנו אל
הקבוצה הראשונה אשר עוזבת את רוסיה ופניה
אל מחוזות השחרור וחופש הדת...

את התשלום - נדרש היהודי לשלם מראש,
ולאחר שבוע ימים הוא קיבל הודעה ממנהיג
הקבוצה כי הבריחה מתוכננת להתבצע בחג
החנוכה, בנר רביעי, עם לילה. "לילה שלם יקח
המסע!" - הזהיר אותו המדריך, "אולם בבוקר כבר

בעגמה, כאשר הם נמנעים מלהורגו בו במקום רק משום שלא הייתה להם כל אפשרות טכנית לעשות זאת כשידיהם מורמות אל על...

אולם להפתעתם, החייל הרוסי התעכב ולא התחיל מיד במלאכת ההרג כצפוי... מבטו, אשר חלף ברגע הראשון על פני כל בני הקבוצה, כשתאוות רצח בוערה בו - הופנה אל עבר הנרות, והוא עמד כמאובן על עמדו כשעיניו מרותקות לשלהבות המקפצות.

כך עמד החייל רגע או שניים, התבונן בנרות בהשתאות, ולפתע פנה אל בני הקבוצה, הושיט להם בקבוק וודקה, והורה להם לשתות ולחמם את גופם מהקור המקפיא, לאחר שעבר הבקבוק בין כל הצועדים - פתח החייל את פיו ואמר:

"שמעו נא... מפקד אני, קצין צבאי, וזה כמה שעות - מאז נכנסתם אל היער - שעוקב אני אחריכם עם חיילי. כאשר החלטתם לעצור בחורבה זו - החלטנו כי זה הזמן המתאים לבצע את מלאכתנו וליטול את נפשכם, ואני יצאתי כדי לבצע את המלאכה, אולם כעת, לא אעשה זאת..."

"אולי לא תאמינו, אבל הנרות הללו, ארבעת הנרות הקטנים אשר אורם מבליח בחשיכה - מזכירים לי ימים עברו!" - סח הקצין הרוסי הקשוח. ומעיניו אשר לא דמעו מעולם - החלו זולגות להן טיפות מלוחות...

"אני נזכר בבית אבא, בעיירה, בחג החנוכה. באורם של הנרות אשר היינו מדליקים בחנוכיית הכסף הגדולה, אני נזכר כי גם אני יהודי! כל הזכרונות חוזרים אלי לפתע פתאום!" קומוניסט אני, זה עשרים וחמש שנים שנטשתי את דרך היהדות הצרופה, דרך ישראל סבא, והלכתי שולל

קטנה אחת אשר אורה יבליח בחשיכה למרחוק: אם תנסה לעשות כן - לא תהיה בידינו כל ברירה אלא להורגך על מנת למנוע מעצמנו את הסכנה אשר מבקש הינך להמיט על ראשינו!" - סיים הוא, והמשיך ללכת בלא אומר.

בלית ברירה, נאלץ היהודי לזנוח את הרעיון, ולהשלים עם העובדה כי ייתכן שלא יזכה השנה להדליק נר רביעי של חנוכה... אלא שמחצית השעה לאחר מכן - נקרתה לידי הזדמנות פז לקיים את המצוה, והוא מיהר לנצלה על אתר.

היה זה כאשר נכנסו כל בני הקבוצה למנוחה קצרה בחורבה מטה לנפול בפאתי היער, אז מיהר היהודי אל פינה בירכתי החורבה, הוציא מכיסו את הגפרורים ואת חבילת הנרות, בירך את הברכות, והדליק ארבעה נרות קטנים - תוך שהוא מסוכך עליהם בידיו על מנת לעמעם את אורם.

בני הקבוצה לא ששו למראה הלהבות הבווערות. אפילו האור הקלוש הזה, אפילו כאשר הוא מהבהב בפינה נידחת בירכתי חורבה - עלול היה להעמידם בסכנה, אולם מאחר והם הבחינו כי הדלקת הנרות הינה בנפשו של חברם למסע - החליטו לשתוק ולא לומר מאומה. הם רק שלחו מבטים חוששים בכל רגע לעבר הפינה בה הפיצו ארבעת הנרות את אורם.

אלא שלאחר רגעים ספורים - התחרטו בני הקבוצה על שהניחו ליהודי לעשות את המעשה המסוכן הלזה... היה זה כאשר אל החורבה פרץ חייל רוסי כשרובהו בידו, והורה לכל בני החבורה לעמוד על יד הקיר ולהרים ידיהם...

"הנה אבדנו!" - אמרו הם בליבם. "סופנו הגיע בשל שגעונותיו של היהודי הלזה!" - הרהרו

עד כמה גדולה ועצומה היא סגולתם של נרות החנוכה - להשפיע על הבנים לאחר עשרים וחמש שנים! כאשר האדם עומד ומדליק את נרות החנוכה בהתלהבות אש קודש, הוא מכניס בזה בלבו ובלב בניו 'אש תמיד' אשר לא יכבה בלילה נרה - לעולם לא תיכבה שלהבת האש, ויש בכוחה להשיב קומוניסט למוטב לאחר עשרים וחמש שנות ניתוק מביתו ומעמו!

כי שלהבתם של נרות החנוכה, המודלקים מתוך הבנה במשמעותם, מתוך חמימות של קדושה - אינה כבת לעולם! השלהבת הזו תמשיך ותבער בילדים הרכים, בנשמתם, בליבם - למשך כל ימי חייהם, ואפילו מים רבים של כפירה ומינות לא יוכלו לכבותה!...

ומעתה נבין את דברי רבינו באנפין חדתין:

"אם מפנה עצמו ומחשבתו מכל עניני הבלי עוה"ז, ומכין את עצמו בהכנה דרבה ובטהרת הקודש לעשות המצוה כראוי וכיאות ובשלימות הגמור, נשאר בו התלהבות המצוה לעד ולא נכבה, כי מי שטועם ערבות נעימות ומתיקות אור המצוה ע"י ההכנה דרבה שמכין את עצמו להמצוה, זוכה כי לא יכבה בלילה נרה".

אחרי רעיונות הבל ותעתועים. זה עשרים וחמש שנה שלא ראיתי נרות חנוכה. עד לרגע זה, ראיתי את עצמי כחייל רוסי לכל דבר, חייל אשר מטרתו האחת והיחידה הינה לשרת את רוסיה ולמלא אחר רצונם של מנהיגיו, אולם לא עוד... כעת - נזכרתי בכל, יהודי אני, לא אפגע באחי לרעה - ואף לא בבני לווייתו, והרי אתם חופשיים להמשיך בדרככם!" - סיים הקצין, ופנה לדרכו...

כעת הבינו חברי הקבוצה, כי לא סכנה ריחפה על ראשם כאשר הדליק היהודי את נרותיו וקיים את מצוות אלו - אלא דווקא שמירה נפלאה! במילים נרגשות הם הודו לו, כאשר הגיעו אל מקום מבטחים עם שחר - נפרדו ממנו בידידות ובתודה עמוקה, והיהודי ירא השמים הזה זכה לעלות ולחונן את עפרה של הארץ הקדושה, ואף לברך ברכת הגומל על הנס שנעשה לו - בירושלים עיר הקודש תובב"א!

ממעשה נפלא זה, הפלא ופלא, אנו יכולים ללמוד על השמירה המיוחדת אשר מעניק הקב"ה למי אשר מוסר את נפשו על קיום רצונו, וכי ממצווה הנעשית מתוך אהבת הבורא ולב חם לעבודתו - לעולם לא מפסידים.

אולם הלימוד הגדול ביותר שיש ללמוד ממנו הוא:

אמרות ופנינים יקרים

מספה"ק ישמח ישראל

להודות ולהלל לשמך הגדול עניי הלל והודאה

עליך (ישעיה מט, ג) ישראל אשר בך אתפאר, בפני כל הפמליא שלו העומדים כעת כאן לשמוע בסיפורי יציאת מצרים (עי' זוח"ק ח"ב מ:), וכל הרצון שלך יהיה רק להלל ולהודות לה'.

פסח כא

ע"י ענוה זוכים להודאה

במתניתין פרק הרואה (ברכות נד.), דבר אחר, בכל מאורך (דברים ו, ה), בכל מדה ומדה שמווד לך, הוי מודה לו במאוד מאוד.

אולי הפירוש הוא, שאם האדם הוא עניו, כדפירש רש"י ז"ל שפל וסבלן [עיין ברש"י על הכתוב (במדבר יג, ג) והאיש משה עניו מאוד וגו'], שסובל הכל, בין טוב ובין רע ח"ו, אף מבני אדם כערכו, ומכל שכן מאדון הכל ב"ה.

ולזאת מלמד אותנו רבינו הקדוש 'הוי מודה לו', ואיך יוכל לבוא לזה, להיות בבחינת (תהלים נו, א) בה' אהלל דבר באלקים אהלל דבר (ברכות

הלל והודאה בחנוכה

בחנוכה הזמן גרמא להכיר בטובות וחסדי ה' וקבעום ועשאום ימים טובים בהלל ובהודאה, 'קבעום' הוא על הנפש, שקבעו אותנו חכמינו ז"ל בעצם אור האמונה כיתד שלא תמוט, שזכו אז להאמין באחדותו ית"ש, כי אמת ואמונה הוא חק ולא יעבור (ברכות ק"ש

של שחרית). 'ועשאום' הוא על הזמן, שעשו הח' ימים 'טובים', היינו שיתעורר אותו הזמן לעד, והיינו שהזמן מסייע לכל נפש הישראל, שלא יהיה כפוי טובה על כל הטוב והחסד שגמל ה' אותו. 'בהלל' הוא אור, מלשון הכתוב עטישותיו תהל אור (איוב מא, י), הימים מאירים לו לכל חשכותו.

חנוכה לו

כל רצוני יהיה רק להלל ולהודות לה'

הלל נרצה, שיהיו דברי ההלל שלך לרחמים ולדון לפני אדון כל, להיות נאמר

בני ישראל זכו לחנוכה ע"י ההלל והודאה

היינו שהבינו שכל אחד מישראל מחובר בשלשלת במקור החיים, ובפיו ובדבורו מנענע כל העולמות, וזוה באו לידע לפני מי הם מתפללים, וכל כהן שאינו יודע לשם מי עובד וכו' (עי' זו"ח פב.), וזוה הפכו הימים לטוב. וזה 'ועשאום ימים טובים בהלל והודאה' היינו בהלל והודאה שלהם עשאו והעלו זאת, שהימים יהיו טובים להלל והודאה.

חנוכה י;

אף מי שמלוכלך מכף רגלו ועד ראשו יהלל וישבח לה'

והאמת כן הוא, אף מי שנחשך בעדו אורו ואין נוגה לו, כי הוא מלוכלך מכף רגלו ועד ראשו, עם כל זה בל ידום וישתוק, רק יבטח ויאמין בתוך החשכות בשם ה' ובעזרתו, בבחינת ואמונתך בלילות (תהלים צב, ג), שחסדי ה' יסעדנו, ויקוה ויחיל לישועת ה' שיאירו לו עוד עיניו, ויהלל וישבח לה', וכנראה פשטות הגמרא (פסחים ב.) אלא מעתה כוכבים המאירים הוא דבעו שבוחי, שאין מאירים לא בעו שבוחי, והא כתיב (תהלים קמח, ב) הללוהו כל צבאיו.

וישב ז

בכל מדרגה שהוא צריך להודות להשי"ת

ו'נמשלו לכוכבים' הרמז כענין מאמר חז"ל (פסחים ב.) הללוהו כל כוכבי אור (תהלים קמח, ג) כוכבים המאירים הוא דבעי שבוחי, שאינם מאירים לא בעי שבוחי, בתמיה, היינו אף אם אין מאיר לו ח"ו, והשיגוהו עונותיו ולא יוכל לראות אור פני מלך חיים, עם כל זה בכל מדרגה שהוא צריך להודות להשי"ת, וזה דוגמת הכוכבים שהמשילם במדרש

שמות ה

גם על מדת הדין צריך להודות כי גם ברין הוא רחמים רבים

ובשניהם צריך לידע ידיעה אמיתית הנ"ל, ולהודות לשם ה', כמו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים נו, יא) באלקים אהלל דבר בה' אהלל דבר, ר"ל על מדת הדין ועל מדת הרחמים אהלל (ברכות ס.). כי כשיתבונן האדם עד היכן מגיע הצער לכביכול, כשישראל שרויים בצער, כמאמר חז"ל (סנהדרין מו.) בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון

(ס:) על ידי מדת ענוה, היינו 'במאוד מאוד' הוי שפל רוח, כדברי התנא (אבות ד, ד.)

ליקוטים ש"ס

להודות לה' על שזבינו להודות לו

כל הנשמחה תהלל יה הללויה (תהלים קנ, ו). במדרש רבה (ד"ר, ב, לז) על כל נשימה ונשימה תהלל. היינו על כל רגעי חיות שנותן בן ה', אתה צריך לקלס אותו ולהללו. וביחוד על כל רגעי חיות שזכית להללו ולשבחו, קל וחומר בן בנו של קל וחומר שצריך אתה להללו, וכנוסח מודים דרבנן [מודים אנוחנו לך וכו' על שאנוחנו מודים לך ברוך אל ההודאות (סוטה מ. רש"י ד"ה על)]. וזה פירוש 'הללו יה', היינו על כל נשימה ונשימה תהלל, ועל זה הללו יה, שזכית להללו ולשבחו, ודו"ק.

ליקוטים תהלים

בכל מצב שהוא צריך להודות להשי"ת

אף היורד ונופל ח"ו יהלל וישבח לה'

אם תשכב לא תפחד, שכיבה הוא בחינת נפילת קומה כידוע (עי' זוה"ק ח"ב כח:), ואף 'אם תשכב' ונפלת 'לא תפחד', רק תאמין באבינו שבשמים החי וקיים, שברוב רחמיו וחסדיו העצומים יחדש עוד כנשר נעוריק ותחיה עוד, וכמו שאמר הרב הקדוש מו"ה רבי ישראל מרוזין זצללה"ה על הכתוב (תהלים קטו, יז) לא המתים יהללו יה ולא כל יורדי דומה, היינו אף היורד ונופל ח"ו, בל ישתוק וידום, רק יהלל וישבח לה', ויאמין ברחמנות הבורא ב"ה שהוא רחום וחונן, שיחדש ימי נעוריו באמין כח ורב אונים ובבריאות.

ויצא ו

הוא לשון אור, מלשון הכתוב (איוב מא, ז) עטישותיו תהל אור, ומאירים לעולם.

שמות ו

הודאה על רוחניות

בכל מדריגה שהוא יתן הודאה על חלקו

ברוך ה' יום יום (שם סח, כ). פירוש כמו שצריך להודות על עניני הגוף לפי מדריגתו, כן בעניני הנפש, אף שצריך להתאוות ולחמוד לעלות עוד למדריגה גדולה, עם כל זה צריך להודות להשי"ת גם לפי מה שהוא, כי היה באפשרות להיות ח"ו גרוע יותר. וזהו קדושים תהיו (ויקרא יט, ב), היינו גם בהמדריגה שעומד בה יתן הודאה על חלקו (עי' לקמן פר' קדושים אות ג).

ויגש ח

אחר הלימוד צריך להודות להשי"ת

גדולה דעה שניתנה בין ב' אותיות, היינו כי קודם שילמוד צריך להתפלל להשי"ת שיחננו דעה בינה והשכל, וזה ברכות התורה לידע שהדעת היא מאת השי"ת, ואחר שלומד וזוכה לידע צריך גם כן להתפלל ולהודות להשי"ת שזיכהו לידע, כי הדעת בא לו מאת השי"ת,

שמות ז

אומרת קלני מראשי קלני מזרועי, שנשמתן של ישראל הן איברים דשכינתא (זוה"ק ח"ב ק"ח). או על דרך דברי הקדוש מו"ה רבי ישראל מרוזין זצלה"ה, קלני מראשי קלני מזרועי, הרמז לתפלין של ראש ותפלין של יד, על פי מאמר חז"ל (ברכות ו). תפלין דמארי עלמא מה כתיב בהו (דה"א ז, כו) ומי כעמך ישראל גוי אחד, וכשישראל חוטא, אז ח"ו מיטיל פסול ודופי בתפלין דמארי עלמא, וגדול הצער לכביכול לבעל הרחמים, שצריך להעניש

ולצער ח"ו את עם סגולתו (עי' רביד הזהב ליקוטים ד"ה כי תשא). וכשיתבונן זה, יראה בעינים פקוחות שגם בדין הוא רחמים רבים, בחינת גבורה שבחסד, שרצונו רק להשפיע לנו כל טוב סלה, כי יותר ממה שהעגל רוצה לינוק פרה רוצה להניק (פסחים ק"ב).

כי תצא ג

מי שמחלל ומשבח אף בעת חשבות הקב"ה מאיר לו

להודיע חיבתן שנמשלו ל'כוכבים', היינו על פי מאמר חז"ל (פסחים ב). הללוהו כל כוכבי אור (תהלים קמח, ג) אלמא אור אורתא הוא, ומשני הכי קאמר, הללוהו כל כוכבים המאירים, ופריך

הגמרא אלא מעתה כוכבים המאירים הוא דבעי שבוחי, כוכבים שאינם מאירים לא בעי שבוחי וכו', אלא הא קא משמע לן דאור דכוכבים נמי אור הוא. היינו הכוכבי לילה שמהללים ומשבחים אף שאינם מאירים, בזכות זה הקב"ה מאיר אותם ומביהקם ומזהירים לעולם, וזה 'הללוהו כל כוכבי אור', בזכות קול ההלול שמהללים ומשבחים אף בעת חשכותם, מאיר אותם ה', 'הללוהו'

השב"ק מטיב ומשבח את האדם לראות שטוב להודות לה'

וזהו שאנו אומרים (ברכת יוצר של שבת) ויום השביעי משבחה ואומר (תהלים צב, א-ב) מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה', שהשבת קודש מטיב בהטבה איבריו של אדם, שלא ישתוקקו ויכספו לשום דבר שבעולם, רק לעשות רצון הבורא ב"ה, שכל זמן שאיבריו של אדם מלוכלכים, אין לכו משתוקק לטוב, וכמו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים מ, יג) השגוני עונתי ולא יכולתי לראות, והשבת קודש מטיב ומשבח את האדם, ורואה שטוב להודות לה', וזהו 'ואומר טוב להודות לה'.

כי תשא ג

שבת מסוגל להודאה

מעלת ושבת קודש הוא שבו טוב להודות לה'

שבת קודש נקרא (זמר מנוחה ושמחה) יום חמדתו [עיינין בעל הטורים פרשת בראשית (ב, ב)], חמדת ימים אותו קראת (תפילת העמידה לש"ק), שמסיר חמדת ותאוות כל ימי המעשה, ומסייע להביאם אל הקדושה, וגם כן מכח הביטול שנתבטל מאור שבת קודש, וכאשר יבטל כח הגוף והחומר, ממילא אכילתו אכילת שבת קודש וכל עניני חמדת עולם הזה המה בקדושה, וכל העונג שיש לו בשבת קודש הוא, מה שכל הדברים האלה מחזקים כחו והודות ולהלל בתורה ותפילה, ועל זה נאמר (שמות טז, כה) ויאמר משה אכלוהו היום, היינו שתאכלו ותמשיכו לתוככם את מעלת וקדושת היום, כי שבת ושיר של יום השבת הוא (תהלים צב, ב) שבו טוב להודות לה', וזה כל מעלת ושבת קודש, והאכילה שלכם יהיה גם כן למען שתוכלו להודות לה', וממילא

מעלה על ידי האכילה הזאת כל התאוות וחמדת הזמן מששת ימי המעשה.

קדושים ג

אור קדושת ש"ק משביח איש ישראל שיוכל לומר לה'

כידוע אשר בשבת קודש מתנוצץ אור מופלא ומאיר בלב כל איש ישראל לפי הכנתו ובחינתו (עי' סידורו של שבת שורש א ענף ג), וזה שאנו אומרים (ברכת יוצר דש"ק) ויום השביעי משבח ואומר מזמור שיר ליום השבת, כי האור קדושת שבת קודש משביח בשבחא מעליא את כל איש ישראל שיוכל לאמור מזמור שיר ליום השבת.

שבת שובה ז

היכולת להודות רק מפני שכן ציוה אותנו

כמאמר הרבי רבי בונם זצלה"ה, שוכן עד מרום וקדוש שמו (תפילת נשמת), ואם כן איך נוכל לפתוח פה להללו ולשבחו, אלא וכתוב רננו צדיקים בה', היינו שכתבת בתורתך להודות לך, ואותו תעבודו (דברים יג, ה), ולעבדו בכל לבבכם (שם יא, יג), וכדרשת חז"ל

כי אף אם יחיה האדם אלף שנים, ויהלל
וישבח ליוצרו ובוראו כל הימים, לא יוכל
ליתן שבח והודיה אף על רגע אחת.

הגש"פ סו

לעילוי נשמת

זקני הרה"ח ר' מאיר דב"ר שמעון יצחק ז"ל רבניצר

נלב"ע י"א אדר

א"מ הרה"ח ר' בנימין ב"ר מאיר דב"ל רבניצר

נלב"ע ז' תשרי תשפ"א

א"מ האה"ח מרת בריינדל ב"ר אברהם ז"ל רבניצר

נלב"ע ב"ג כסלו תשנ"ה

האשה החשובה מרת רבקה ב"ר משה ע"ה

נלב"ע ז' כסלו

מו"ח הרה"ח ר' נתן נטע ב"ר שמעיה ז"ל שושיצקי

נלב"ע ט"ו מרחשון תשס"א

ת.נ.צ.ב.ה.

